

LUNDS
UNIVERSITET

Nationalekonomiska institutionen

Ekonomihögskolan

Kandidatuppsats, 10 p

Juni 2005

EU:s tjänstedirektiv

- ursprungsprincipen eller destinationsprincipen?

En analys utifrån Vaxholmskonflikten

Handledare:

Göte Hansson

Maria Noleryd

Oskar Askfelt

Sammanfattning

Vaxholmkonflikten, när Svenska Byggnadsarbetareförbundet försatte ett skolbygge i Vaxholm under blockad på grund av att entreprenören, Laval un Partneri Ltd, vägrat teckna ett kollektivavtal för sina lettiska anställda, var inledningen till en hätsk debatt i svensk massmedia. Konflikten kom att handla om EU:s förslag till tjänstedirektiv, och den princip som direktivet föreslogs vila på, ursprungsprincipen. Konflikten kommenterades i media av Svenskt Näringsliv, liksom av Sveriges regering och dess lettiska motsvarighet. Även i Bryssel mottogs ursprungsprincipen med blandade känslor, efter ett EU-toppmöte i mars 2005 fick EU-kommissionen order att formulera om direktivet för att passa "den europeiska sociala modellen". I den här uppsatsen analyseras, mot bakgrund av Vaxholmskonflikten, huruvida destinationsprincipen skulle kunna vara ett alternativ till ursprungsprincipen i EU:s tjänstedirektiv. Vi undersöker Vaxholmskonfliktens olika aktörers inställning till, och analyserar de ekonomiska konsekvenserna av, de båda principerna ur ett politisk-ekonomiskt perspektiv. Vår problemformulering lyder: *Vilken princip bör EU välja att ligga till grund för tjänstedirektivet för att öka unionens totala välfärd?*

För att fullt ut dra nytta av EU:s inre marknad är det viktigt att EU väljer den princip för tjänstedirektivet som har störst potential att ta tillvara på ländernas skillnader, detta eftersom det är skillnader mellan länder som leder till handel och ökad välfärd. Resultatet av vår analys är att ursprungsprincipen lyckas bättre med att ta tillvara den inre marknadens outnyttjade potential än destinationsprincipen. Detta då den till fullo utnyttjar EU:s medlemsstaters olikheter, och därmed genereras mer handel på den inre marknaden. Resultatet blir lägre priser och ökad konsumtion för EU:s medborgare och, i förlängningen, ökad sysselsättning. Förvisso innebär ursprungsprincipen en sänkning av lönenivån och, under en övergångsperiod, ökad strukturell arbetslöshet i Sverige. Detta är dock en liten kostnad som Sverige måste bära för att den aggregerade välfärden inom unionen på sikt ska öka.

Nyckelord: EU, tjänstedirektivet, ursprungsprincipen, Vaxholmskonflikten, destinationsprincipen

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Formalia	8
2.1 Disposition	8
2.2 Problemformulering	8
2.3 Syfte	9
2.4 Metodik	10
2.5 Avgränsningar	10
2.6 Definitioner	11
3. Bakgrund	14
3.1 Vaxholmskonflikten	14
3.2 De fyra friheterna	15
3.3 Tjänstedirektivet	16
3.4 Utstationeringsdirektivet	17
3.5 Aktörernas inställning	18
3.5.1 Byggarbetarnas intresseorganisation - Byggnads	18
3.5.2 Vad tycker näringslivet?	20
3.5.3 Sveriges regerings inställning	21
3.5.4 Lettlands regerings inställning	22
4. Teoretisk analys	23
4.1 Heckscher-Ohlin modellen	23
4.1.1 Beskrivning av modellen och dess implikationer	23
4.1.2 Empirisk analys an HO-modellen och tjänstedirektivet	26
4.1.2.1 Ursprungsprincipen	26
4.1.2.2 Slutsats	29
4.1.2.3 Destinationsprincipen	29
4.1.2.4 Slutsats	30
4.1.3 Brister i modellen	30
4.2 Rybczynskis teorem	31
4.2.1 Modellens implikationer under destinationsprincipen	31
4.2.2 Slutsats	32
4.2.3 Rybczynskis teorem och ursprungsprincipen	33
4.2.4 Slutsats	34
4.3 Batra och Seths modell	34
4.3.1 Modellen, dess antaganden och implikationer	34
4.3.2 Analys av Batra och Seth och ursprungsprincipen	35
4.3.3 Slutsats	36
4.3.4 Analys av Batra och Seth och destinationsprincipen	36
4.3.5 Slutsats	37
5. Politisk-ekonomisk analys	38
5.1 Teorin om Race-to-the-bottom	38
5.1.1 Analys av Race-to-the-bottom och byggsektorn	38
5.2 Analys av aktörernas ställningstagande utifrån vårt teoretiska ramverk	40
5.2.1 Byggnads	40
5.2.2 Svenskt Näringsliv	41
5.2.3 Sveriges regering	42
5.2.4 Lettlands regering	43

6. Diskussion	44
6.1 Låga löner som en komparativ fördel	44
6.1.1 Kan då ett lågt löneläge anses vara en komparativ fördel?	44
6.2 Kommer letarna att ta våra jobb? – Den europeiska arbetskraftens mobilitet	47
6.3 Badwill - kostnad av att anställa alltför billig arbetskraft från låglöneländer	49
7. Slutsats: ursprungs- eller destinationsprincipen?	50
8. Förslag på vidare granskning	52
Litteraturlista	53

1. Inledning

Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Byggnads, försatte den 2 november 2004 det lettiska företaget Laval un Partneri Ltds (Laval) byggnadsplats i Vaxholm under blockad, eftersom detta inte tecknat ett svenskt kollektivavtal för sina arbetare. Konflikten gick i media¹ under benämningen "Vaxholmskonflikten", och den startade en debatt om hur förenlig den "svenska modellen", som baseras på användandet av kollektivavtal, är med Europeiska unionens (EU) mål om att skapa

*"världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsekonomi till omkring år 2010"*².

Över en natt fick det svenska folket vänja sig vid att läsa i media om tre nya företeelser: tjänstedirektivet³, som är ett förslag om hur EU-länderna ska avskaffa de handelshinder som finns inom unionen för företag som vill erbjuda sina tjänster i andra medlemsstater, utstationeringsdirektivet⁴, som identifierar vilka arbetsvillkor som gäller för arbetare som tillfälligt utför tjänster i annan medlemsstat, och ursprungsprincipen, som ligger som grund för tjänstedirektivet och innebär att de nationella bestämmelser angående tjänsteutövandet i det land där tillhandahållaren av tjänsten normalt sett är verksam skall gälla även vid verksamhet i övriga medlemsstater.

Denna krångliga EU-jargong har i media presenterats ur två vitt skilda perspektiv. Det ena perspektivet har representerats av Byggnads och den svenska regeringen som kritiserat Lavals agerande och hävdar att tjänster som utförs i Sverige skall regleras av svenska bestämmelser, och då främst kollektivavtalen. Bakom det andra perspektivet har Laval, Svenskt Näringsliv och den lettiska regeringen stått, och de hävdar att Byggnads blockad endast är ett sätt att hindra utländska företag från att konkurrera på den svenska tjänstemarknaden.

¹ Se till exempel Andersson, 2005 eller Bolling 2005

² Ordförandeskapets slutsatser, s. 4

³ Tjänstedirektivet

⁴ Utstationeringsdirektivet

Tjänstedirektivet kan komma att innebära en radikal förändring av den europeiska tjänstemarknaden. Ursprungsprincipen gör så att länder med starka fackliga traditioner ställs emot EU:s nya medlemsländer där en lägre lönenivå är rådande. Alltså riskerar länder som Sverige, Danmark och Tyskland att några av deras tjänstesektorer reduceras då inhemsk arbetskraft ersätts med arbetskraft från länder så som Estland, Lettland och Polen. Det står alltså mycket på spel för de inblandade aktörerna, och deras intressen står emot varandra. För Byggnads medlemmar kan konsekvenserna av ursprungsprincipen bli ökad arbetslöshet och sänkta löner samt försämrade arbetsvillkor. För Svenskt Näringslivs medlemmar kan ursprungsprincipen innebära sänkta produktionskostnader. För Lettlands regering kan den komma att leda till ökad sysselsättning och bättre betalda arbeten för dem som är aktiva inom byggsektorn. För Sveriges regering kan den leda till ytterligare ökad strukturell arbetslöshet som är svårbekämpad

Förutom denna aspekt kan också nämnas att Sveriges regering använt sig övervägande av positiv argumentation då diskussion förts om vidare EU-integration samt den inre marknadens potential och effekter. Denna hållning förändrades i och med presentationen av tjänstedirektivet med ursprungsprincipen som grund, eftersom den svenska regeringen anser att denna kan komma att göra så den "svenska modellen" blir svår att upprätthålla.⁵

Den svenska regeringen var inte ensam om att reagera på tjänstedirektivets formuleringar:

"Kritiken mot [ursprungsprincipen] har varit mycket hård inte minst från fackliga organisationer som befarar lönedumpning och försämrade möjligheter att tillvara ta löntagarnas intressen. Regeringar är oroliga att direktivet skulle hota allmännyttiga och offentliga tjänster. Efter att både Frankrike och Tyskland den senaste veckan offentligt kritiserat förslaget är sannolikt att direktivet görs om helt eller delvis."⁶

⁵ "Regeringen ingriper inte i lettisk byggkonflikt", 2004

⁶ Selnes, 2005

Efter den massiva kritiken mot tjänstedirektivet och ursprungsprincipen på EU:s toppmöte i mars 2005 blev resultatet att EU-kommissionen ska omarbete direktivet och lägga fram ett nytt förslag för medlemsstaterna att ta ställning till. Eller med andra ord:

“Brysselbyråkraterna ombads återkomma med en text som tar hänsyn till "den europeiska sociala modellen".”⁷

Vilka alternativ finns då till ursprungsprincipen? Ett alternativ är den så kallade destinationsprincipen, principen att företag som utför tjänster i en annan medlemsstat måste följa de nationella bestämmelser som gäller i det aktuella landet, destinationslandet. Destinationsprincipen nyttjas även inom EU vid beskattning, till exempel tillfaller moms det land där en vara eller tjänst konsumeras⁸.

Men destinationsprincipen har självklart också sina nackdelar. Länder med starka arbetsmarknadstraditioner behöver inte konkurrensanpassa sin produktion i den utsträckning som hade varit en konsekvens av ursprungsprincipen, därför kan destinationsprincipen bli ett handelshinder snarare än en handelsunderlättande princip i detta avseende.

Så vilken princip ska då EU:s medlemsstater välja som grund till tjänstedirektivet? Detta är naturligtvis inte enbart en ekonomisk fråga, men EU:s tjänstemarknad beräknas omsätta runt 70 % av EU:s BNP och sysselsättning⁹, så tjänstedirektivets utformning kommer att få långtgående ekonomiska konsekvenser. På de följande sidorna har vi beskrivit några tänkbara ekonomiska effekter av ursprungsprincipen och destinationsprincipen.

⁷ Torstensson, 2005

⁸ Andersson, 2004, s. 50

⁹ Kastberg Nilsen, Claus med flera, 2005, s. 6

2. Formalia

2.1 Disposition

Uppsatsen är skriven utifrån det empiriska fallet Vaxholmskonflikten. Vi har valt att illustrera de ekonomiska teorierna med två länder, Sverige (S) och Lettland (L), där Sverige har större kapitalstock relativt Lettland. Vår situation är inte en beskrivning av det verkliga förhållandet mellan Sverige och Lettland, utan ska ses som en enkel och funktionell illustration över hur länderna relaterar till varandra.

I kapitel 3 presenteras uppsatsens bakgrund, historien bakom tjänstedirektivet samt vårt empiriska fall, Vaxholmskonflikten. Därefter följer en genomgång av vilka våra aktörer är och deras inställning till tjänstedirektivet. I kapitel 4 presenteras några teorier som är aktuella för vår frågeställning. Efter varje teoribeskrivning analyseras de teoretiska konsekvenser som den aktuella modellen förutspår för de olika sektorerna i Sverige och Lettland.

Därefter följer en politisk-ekonomisk analys av våra aktörers ställningstagande. Sedan följer en diskussion kring tjänstedirektivet i relation till den europeiska arbetskraftens mobilitet och låg lönenivå som en komparativ fördel som leder fram till vår slutsats. Slutsatsen presenteras i kapitel 7. Slutligen presenterar vi olika frågor, som väckts under uppsatsens arbetsprocess, där ytterligare utredning hade kunnat vara på sin plats.

2.2 Problemformulering

EU-kommissionens förslag till tjänstedirektiv vilar på principen om ursprungsland, eller ursprungsprincipen. Denna princip innebär att ett tjänsteföretag etablerat i en medlemsstat, till exempel Lettland, endast omfattas av det landets, ursprungslandets, nationella bestämmelser på tjänsteområdet.

Ett av alternativen till ursprungsprincipen hade varit principen om destinationsland, destinationsprincipen. Denna princip innebär, som på motsvarande sätt för ursprungsprincipen, att tjänsteföretaget endast omfattas

av destinationslandets, det vill säga det land där tjänsten levereras, nationella bestämmelser på tjänsteområdet.

Vilken princip bör EU välja att ligga till grund för tjänstedirektivet för att öka unionens totala välfärd?

Vid en första anblick kanske detta tycks vara ett moraliskt problem snarare än ett ekonomiskt, men vid en närmare analys av problemet har de båda principerna mycket olika ekonomiska implikationer för de olika medlemsstaterna. I den här uppsatsen har vi analyserat effekterna av ursprungsprincipen och destinationsprincipen för Sveriges byggsektor. Utifrån vår analys försöker vi svara på huruvida ursprungsprincipen eller destinationsprincipen är välfärdsmissigt mest fördelaktig för EU.

2.3 Syfte

Denna uppsats syftar till att med hjälp av ekonomisk teori belysa den diskussion som förts, av Vaxholmskonfliktens aktörer, angående tjänstedirektivet. Uppsatsen baseras på den offentliga debatt som förts i samband med konflikten. Vi diskuterar aktörernas inställning till ursprungsprincipen, aktörernas intresse i konflikten och vilka argument man valt att föra fram i media. Slutligen drar vi också egna slutsatser utifrån de teorier vi presenterar, om huruvida ursprungsprincipen eller destinationsprincipen bör stå som grund till tjänstedirektivet, ur ett ekonomiskt perspektiv.

Vidare diskuterar vi kort de fördelningspolitiska effekterna av tjänstedirektivet, det vill säga vi identifierar de "vinnare" och "förlorare" som ursprungsprincipen eller destinationsprincipen ger upphov till, dels inom Sverige och inom Lettland, dels mellan Sverige och Lettland.

Syftet med denna uppsats är inte att reda ut de juridiska aspekterna av Vaxholmskonflikten, och vi kommer därför att lämna dessa frågor därhän.

2.4 Metodik

Det finns två stora skolor inom metodiken, positivismen och hermeneutiken.¹⁰ I mångt och mycket gör nationalekonomin anspråk på att vara en positivistisk vetenskap, i det att nationalekonomin till stor del vilar på logisk och matematisk grund. Emellertid vilar även en del av nationalekonomin på hermeneutisk grund, det vill säga nationalekonomiska forskare utgår ifrån sig själva eller ifrån annan förförståelse för att förklara ekonomiskt beteende.

I denna uppsats har vi till stor del använt oss av ett hermeneutiskt tillvägagångssätt, vi utgår ifrån vår egen förförståelse om mänskligt beteende när vi analyserar Vaxholmskonflikten och aktörernas beteenden.

Vi har analyserat den offentliga debatten, i form av artiklar, debattartiklar och andra uttalanden från aktörerna samt själva direktivförslaget och andra lagtexter, utifrån vårt ekonomiska perspektiv. De argument som framkommit har sedan satts i relation till aktörernas ekonomiska intressen och de teorier vi använt oss av, för att skapa en bild av Vaxholmskonfliktens ekonomiska aspekter. Slutligen har vi dragit slutsatser utifrån vår analys om vilka aktörer som kommer att gå ekonomiskt vinnande ur Vaxholmskonflikten samt huruvida det är ekonomiskt rationellt att låta ursprungsprincipen fortsätta ligga som grund för tjänstedirektivet eller inte.

2.5 Avgränsningar

Vår analys av Vaxholmskonflikten är inte heltäckande på det juridiska området, och syftar heller inte till att utreda vem av parterna som har "rätt" i lagens mening. Vi vill istället åskådliggöra de ekonomiska effekterna av tjänstedirektivet, om det baseras på ursprungsprincipen kontra destinationsprincipen. Huruvida byggsektorn kommer att lyda under tjänstedirektivet eller inte är i dagsläget oklart.

Uppsatsen behandlar endast tjänstedirektivets konsekvenser för byggsektorn i Sverige och, i begränsad omfattning, byggsektorn i Lettland.

¹⁰ Thuren, 1991, s. 14

Tjänstedirektivet som sådant rör hela tjänstesektorn, men vi valde att analysera just byggsektorn på grund av dess specifika egenskap av redan lätttrörlig arbetskraft och på grund av att de fall där svenska företag anlitar utländska byggarbetare för att utföra byggtjänster i Sverige på senare tid ökat stadigt.

I vår analys har vi inte tagit hänsyn till EU:s skattelagstiftning. Detta då det hade varit ett alltför omfattande arbete att sätta sig in i alla de olika skatteregler och undantag som eventuellt gäller mellan Sverige och Lettland, i förhållande till det bidrag det hade gett vår analys. EU-ländernas olika skatteregler är dessutom under översyn för en eventuell harmonisering, i ett längre tidsperspektiv är det då osäkert om huruvida de skatteskillnader som finns idag mellan länderna kommer att bestå.

2.6 Definitioner

<i>Byggnads</i>	Svenska Byggarbetareförbundet, den svenska fackföreningen för byggnadsarbetare.
<i>Den svenska modellen</i>	innebär att de två svenska arbetsmarknadsparterna, arbetstagar och arbetsgivare, reglerar löner och anställningsvillkor genom förhandlingar. ¹¹ Detta har pågått sedan 1930-talet och sedan dess har arbetsrätten i Sverige till stor del varit oförändrad.
<i>Destinationsprincipen</i>	innebär att tillhandahållare av tjänster måste följa lagen i det land där de utför tjänsten.
<i>Dumpning</i>	som ekonomiskt begrepp betyder dumpning, definierad av WTO, att en vara säljs på en utländsk marknad till ett pris lägre än det på producentens inhemska marknad ¹² . I debatten om Vaxholmskonflikten ges ordet dumpning en ekonomiskt felaktig betydelse. Det används med betydelsen att arbetsförhållanden på den svenska

¹¹ Franke, 2005

¹² "Handelspolitiskt ABC"

tjänstemarknaden försämras genom arbetstidsminskning och försämrade arbets- eller lönevillkor. Detta är något som vi uppmärksammat och inte ställer oss bakom, men vi väljer dock att återge debatten så som den förs och således kommer betydelsen av dumpning att användas på fel sätt.

Konflikten

Vaxholmskonflikten, som initierades i november 2004, då lettiska byggarbetare stängdes ute från sin arbetsplats i Vaxholm av Byggnads eftersom deras lettiska arbetsgivare inte ansåg sig behöva teckna svenskt kollektivavtal.

Tjänster

vi använder oss av samma definition som tjänstedirektivet, som definierar en tjänst såsom: "begreppet tjänst omfattar all förvärvsverksamhet som inte är avlönad utan normalt sett utförs mot ersättning, utan att den som utnyttjar tjänsten nödvändigtvis betalar för den. Det viktigaste med betalningen är att den utgör en ekonomisk ersättning för det utförda arbetet, oberoende av hur den finansieras. Tjänster är följaktligen allt arbete som tillhandahållare av tjänster utför och genom vilket de deltar i förvärvslivet, oberoende av sin juridiska ställning, syften och verksamhetsområde"¹³.

Tillhandahållare av tjänst

fysisk eller juridisk person som producerar en tjänst.

Tjänstemottagare

fysisk eller juridisk person som konsumerar en tjänst.

Ursprungsprincipen

innebär att tillhandahållare av tjänster endast omfattas av lagen i det land där de är etablerade, även om de utför tjänster i andra medlemsstater.

¹³ Tjänstedirektivet, s. 21

Utstationeringsdirektivet reglerar vilket lands lagstiftning som är tillämplig vid utstationering av arbetstagare, det vill säga när en arbetare utför ett tillfälligt uppdrag i en annan medlemsstat. Direktivet är tänkt att skydda de utstationerade arbetarna från "social dumpning" och ger dem därför samma rättigheter som arbetarna i det land de är utstationerade i.

3. Bakgrund

3.1 Vaxholmskonflikten

Konflikten i Vaxholm initierades efter att det lettiska företaget Laval påbörjat ett skolbygge i Vaxholm där de använde sig av lettiska arbetare som de vägrade teckna svenska kollektivavtal för. Byggnads inledde förhandlingar för att få Laval att teckna kollektivavtal, med det framgick snart att parterna inte kunde komma överens och förhandlingen bröt ihop. Därför, den 2 november 2004, inledde Byggnads en blockad mot arbetsplatsen. Strax därpå anslöt sig även Svenska Elektrikerförbundet, som vidtog sympatiåtgärder mot Laval och dess underleverantörer¹⁴.

Den 7 december 2004 lämnade så det lettiska företaget in en stämningsansökan till Arbetsdomstolen då de ansåg att de svenska kollektivavtalen inte var heltäckande och att de därför inte var tvungna att följa dem. Redan när Sverige förhandlade om EU-medlemskap fastslogs dock att de svenska kollektivavtalen skulle gälla som EG-lagstiftning. Utöver denna faktor hävdade de svenska fackföreningarna sin rätt att vidta stridsåtgärder mot Laval med stöd av utstationeringsdirektivet för att undvika social dumping. Arbetsdomstolen beslutade därför den 22 december att blockaden var giltig. Då lade Laval ner byggnationen och de lettiska arbetarna återvände till Lettland. Men detta blev inte slutet på Vaxholmskonflikten.

Därefter har den lettiska regeringen lämnat in ett klagomål till EU-kommissionen där de hävdar att Sverige har satt restriktioner på den fria rörligheten av tjänster inom EU. Svenskt Näringsliv har åtagit sig att betala Lavals kostnader för att driva frågan till EG-domstolen, då de är intresserade av att se hur den svenska arbetsrätten förhåller sig till EG-rätt¹⁵. Det är i detta läge som konflikten just nu befinner sig.

¹⁴ Rönngren, 2005

¹⁵ Jacobsson, 2005

3.2 De fyra friheterna¹⁶

Kol- och stålunionen skapades ursprungligen för att förhindra ytterligare ett världskrig, men även idén om den inre marknaden kan anses vara EU:s ”kärna”. Redan 1950, när Frankrikes dåvarande utrikesminister Robert Schuman officiellt presenterade idén om ett Europas förenta stater, nämnde han de fördelar en gemensam inre marknad kan föra med sig:

”De europeiska förhållandena kommer att bli helt förändrade [...] levnadsstandarden kommer att öka tack vare samproduktion och en utvidgning av marknaderna, vilket kommer att leda till en sänkning av priserna”¹⁷

Skapandet av den inre marknaden har tagit lång tid och är fortfarande inte helt genomfört. De sex ursprungliga EU-länderna¹⁸ beslöt först, genom undertecknandet av Romfördraget, 1957 att skapa en ”gemensam marknad”¹⁹. Redan då fastslogs de fyra friheterna, frihet för varor, tjänster, kapital och personer.²⁰ I slutet av 1960-talet avskaffades så tullarna inom dåvarande EG. 1985 drogs projektet om den fullt integrerade inre marknaden igång, av dåvarande ordförande för Europakommissionen, Jacques Delors. Den inre marknaden syftade till att ta vara på den stora tillväxt- och sysselsättningspotential som Delors ansåg fanns outnyttjad inom unionens gränser. Arbetsprocessen med skapandet av den inre marknaden har gått framåt för varor, personer och kapital, men för tjänster har inte samma framsteg gjorts. Därför lanserade EU i mars 2000 den så kallade Lissabonstrategin som hade till syfte att utveckla potentialen för tjänster på den inre marknaden och ett steg i den riktningen är genomförandet av tjänstedirektivet som ska realisera tanken om fri rörlighet för tjänster.

¹⁶ ”Översikt över EU:s verksamhetsområden: Inre marknaden”

¹⁷ ”EU och dess samarbetsområden”

¹⁸ Frankrike, Tyskland, Italien, Luxemburg, Nederländerna och Belgien

¹⁹ ”Ett bättre liv – Det här betyder EU:s inre marknad för dig”, 2002, s. 7

²⁰ Romfördraget, första delen, artikel 3

3.3 Tjänstedirektivet²¹

Ett förslag på tjänstedirektiv lades fram av Europakommissionen (EK) den 13 januari 2004²². Tjänstedirektivet är ett ramdirektiv som har till syfte att avlägsna alla hinder för fri rörlighet av tjänster inom EU, samt underlätta etableringsfriheten för företag och personer som vill tillhandahålla tjänster inom unionen, samt åtgärder för att skapa ett förtroende mellan EU:s medlemsstater. Direktivet fastställer inte detaljerade bestämmelser om EU:s tjänstemarknad, utan behandlar endast frågor som har en avgörande roll för den inre marknaden, såsom rollfördelningen mellan ursprungsmedlemsstaten och den medlemsstat där tjänsten utförs. Det är tänkt att genom ömsesidigt erkännande av de olika ländernas lagar eller genom harmonisering av lagar, där detta krävs, få till stånd ett fungerande regelverk.

När förslaget lades fram första gången möttes det av starka reaktioner från några länder, främst från Sveriges, Frankrikes och Tysklands regeringar.²³ Det följde en livlig debatt om dess innehåll, främst eftersom ursprungsprincipen stod som grund för direktivet. Det kanske mest uppmärksammade argumentet mot ursprungsprincipen var att tjänstedirektivet skulle leda till dumpning av löner och social dumpning²⁴.

Förslagets huvuddrag är följande:

- Principen om ursprungsland

Ursprungsprincipen innebär att tjänsteleverantören lyder under lagen i det land företaget är etablerat. Principen innebär också att det är ursprungsmedlemsstaten som ska kontrollera att landets lagstiftning efterlevs av företag som bedriver tjänsteverksamhet i någon av de andra medlemsstaterna.

²¹ Tjänstedirektivet

²² Ibid

²³ Lindholm, 2005

²⁴ se till exempel Carleson, 2005

- Undantag från principen om ursprungsland
Direktivet reglerar vilka tjänster som ska undantas från principen om ursprungsland. Vissa tjänster ska undantas under en övergångsperiod, såsom speltjänster. Andra tjänster undantas från direktivet eftersom de lyder under andra gemensamma regleringar, såsom posttjänster, distribuering av gas, el och vatten, finansiella tjänster och de tjänster som lyder under utstationeringsdirektivet.
- Införande av skyldighet för nationella myndigheter att ömsesidigt bistå varandra
Eftersom det är ursprungsstaten som ska kontrollera de företag etablerade i landet men som utför tjänsteverksamhet i en annan medlemsstat, är det viktigt att de nationella myndigheterna hjälper varandra. Dessa myndigheter skall också informera företag om vilka regler och bestämmelser som måste följas då gränsöverskridande tjänster skall genomföras. Det ska också vara möjligt för den enskilde företagaren att göra allt pappersarbete som krävs för att utöva verksamhet i en annan medlemsstat i sitt eget land.
- Harmonisering och ömsesidigt erkännande
För att den inre marknaden ska kunna fungera krävs ett ömsesidigt förtroende medlemsstaterna emellan, speciellt vad gäller ett ömsesidigt erkännande av de olika medlemsstaternas administrering av företag. Harmoniseringen handlar även om förenkling av administrativa rutiner och avskaffande av krav som är diskriminerande mot, eller särbehandlar, företag från en annan medlemsstat²⁵.

3.4 Utstationeringsdirektivet²⁶

Direktivet beskriver vilka lagar som ska respekteras då företag verksamma i ett visst EU-land tillfälligt ska tillhandahålla tjänster i annat EU-land och trädde i kraft 1996. Utstationeringsdirektivet omfattar tillhandahållandet av tjänster

²⁵ Krav såsom att ett företag ska ha ett fysiskt kontor på landets territorium för att kunna utöva sin verksamhet inom landet.

²⁶ Utstationeringsdirektivet

som utförs av företag för sin egen räkning eller av arbetstagare från ett medlemsland som kontrakteras av ett företag i ett annat EU-land. Det är tänkt att direktivet ska bistå med rättsliga spelregler för företag verksamma inom tjänstesektorn och för att skydda arbetstagarnas rättigheter, detta för att inte öppnandet av tjänstemarknaden skall leda till social dumping. Utstationeringsdirektivet ger de utländska arbetstagarna samma rättigheter som de inhemska då de utför den tjänst de blivit anställda att utföra och omfattar vissa kärnvillkor rörande bland annat längsta arbetstid, minimilön och icke-diskriminering.

Enligt Romkonventionen som trädde i kraft 1991 ska parterna fritt välja vilken lag som skall tillämpas. Om inget val gjorts om vilket lands lagar som ska tillämpas så ska lagen i det land där arbetaren vanligtvis utför sitt arbete eller där företaget som anställt denne är verksamt att användas. Konventionen hindrar inte medlemsländer från att utvidga tillämpningsområdet för sin lagstiftning eller för kollektivavtal som har ingåtts mellan arbetsmarknadens parter till att omfatta alla personer som utför arbete på dettas territorium, även de som endast gör det tillfälligt. Om lagen eller kollektivavtalet inte efterföljs så får medlemsstaterna vidta lämpliga medel för att garantera att de gör det. Direktivet inverkar inte heller på nationell reglering för fackliga stridsåtgärder för att försvara sina yrkesintressen.

3.5 Aktörernas inställning

3.5.1 Byggarbetarnas intresseorganisation - Byggnads

De svenska byggarbetarna är organiserade inom det LO-anslutna Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Byggnads, som har 130 000 medlemmar²⁷. Organisationen är även medlem av den europeiska organisationen Europeiska Byggnads- och Träarbetarefederationen, EBTF, som organiserar byggnadsarbetare på europeisk nivå. LO är medlemmar av Europeiska Fackliga Samorganisationen, EFS.

²⁷ Svenska Byggnadsarbetareförbundets webbportal

Det var Byggnads som startade Vaxholmskonflikten när man beslöt att försätta Vaxholmsbygget i blockad²⁸ Senare anslöt även Elektrikerförbundet till blockaden. Då publicerades en debattartikel av fackföreningarna i Svenska Dagbladet där följande stod att läsa:

"Vi arbetar för att det ökade samarbetet och den större öppenheten i Europa ska bidra till bättre villkor för våra vänner och kollegor runt om på kontinenten. Självklart ska inte heller människor som kommer hit för att arbeta diskrimineras med låga löner och sämre arbetsvillkor. [...] Svensk fackföreningsrörelse kommer att kämpa för att tjänstedirektivet inte innebär att Europas löntagare spelas ut mot varandra i en neråtgående spiral av allt sämre löner och dumpade villkor. [...] Byggnads och andra förbund inom byggbranschen är särskilt utsatta, då byggnadsarbetare är rörligare än arbetare i flertalet andra branscher. Det är inte längre att pendla från de baltiska länderna än från Norrbotten."²⁹

Byggnads främsta argument för att försätta arbetsplatsen i blockad handlar alltså om risken för, vad som populärt brukar kallas, "lönedumpning". Man anser att byggbranschen är särskilt i riskzonen för "lönedumpning" då deras arbetskraft är rörligare än inom många andra branscher. För att motverka risken för "lönedumpning" anser Byggnads att den inre marknaden borde utformas så att den leder till högre löner för de lettiska byggarbetarna snarare än lägre löner för de svenska.³⁰ Byggnads är alltså negativt inställda till ursprungsprincipen.

Europafacket har uttalat sitt fulla stöd för LO:s och Byggnads konflikt med Laval. Organisationen menar att alla arbetstagare i EU måste behandlas lika, ingen diskriminering får förekomma. Däremot säger organisationen inte rakt ut att lönenivåerna måste vara desamma, utan man diskuterar i huvudsak

²⁸ Det lettiska bygget försattes i blockad den 2 november 2004

²⁹ Tilly med flera, 2004

³⁰ Med löner avses här den totala kompensationen för arbete, det vill säga även byggarbetarnas arbetsvillkor

sociala förmåner och pratar om "social dumpning" snarare än "lönedumpning".³¹

3.5.2 Vad tycker näringslivet?

Svenskt Näringsliv representerar arbetsgivarna, det vill säga de svenska företagen. Deras engagemang i frågan om tjänstedirektivet är stort, det är också Svenskt Näringsliv som finansierar Laval's rättegångskostnader i EG-domstolen³². Således kan tyckas att de månar om att den svenska modellen ställs emot EG-rätt för att kunna utröna vilken lag som skall gälla på den svenska tjänstemarknaden. De anser att agerandet från fackföreningarnas sida vid konflikten i Vaxholm skadar Sveriges anseende som ett fördelaktigt företagland ute i Europa.³³ De uttrycker sig positivt angående tjänstedirektivets och ursprungsprincipens varande och tycker att det är en viktig del för att kunna genomföra Lissabonstrategin i tid.³⁴ De framhäver också fördelarna med att svenska företag får utökad tillgång till den europeiska tjänstemarknaden.

I frågan om tjänstedirektivets konsekvenser anser de att:

*"Företag, utländska såväl som svenska, måste ha en rimlig chans att konkurrera på lika villkor. Fler företag ger fler i arbete, högre skatteintäkter och billigare bostäder för konsumenten. Det gagnar alla. I det korta perspektivet finns dock alltid förlorare, nämligen det företag som inte får anbudet eller, som i detta fall, det fack vars medlemmar inte får arbete på ett visst bygge"*³⁵.

De hävdar också att den "svenska modellen" med kollektivavtal, så länge den inte förhindrar sund konkurrens, är ett bra sätt att reglera anställningsvillkor mellan de inblandade parterna, men att förhållandet mellan arbetsgivare och fackföreningar är obalanserat till den sistnämndas fördel. Detta eftersom de

³¹ "Europafacket stöder LO om Vaxholm", 2005

³² Jacobsson, 2005

³³ Berg, 2005

³⁴ "Tjänstehandel över EU:s gränser ger oss möjligheter att växa", 2004

³⁵ "Konfliktreglerna måste ses över", 2004.

anser att fackföreningarna har obegränsad tillgång till stridsåtgärder och att de inte drar sig för att varsla om konflikt för att stärka sin position vid förhandlingar. De tycker också att Byggnads agerande i Vaxholm var ett protektionistiskt tillgrepp för att hålla den svenska byggsektorn ifrån europeisk konkurrens³⁶.

3.5.3 Sveriges regerings inställning

Efter det att Lettland bestämt sig för att anmäla Sverige till EU-kommissionen, för att ha förhindrat fri rörlighet av tjänster i fallet med de lettiska byggarbetarna i Vaxholm, kommenterade Arbetsmarknadsministern Hans Karlsson att:

"Lettlands premiärminister har sagt att han väntar sig att regeringen avbryter konflikten i Vaxholm. Det är helt uteslutet. Det är parternas egen sak att hantera tvister" [...] "det står varje EU-land fritt att vända sig till kommissionen med ett klagomål. För regeringens del är läget klart och inget klarläggande om vilka regler som gäller i Sverige behövs."³⁷

Den svenska regeringen ställer sig på fackföreningarnas sida i konflikten i Vaxholm, man anser att kollektivavtalen är heltäckande i praktiken och att de har en fortsatt viktig roll att uppfylla. Denna beskriver Karlsson mer precist som att:

"[avtalen] är anpassade för att det är få, om ens någon, som är beredd att ta arbete till en annan lön än den som avtalen är anpassade för."³⁸

Regeringen menar att Laval inte följde svensk praxis då de hävdade att de inte behövde teckna kollektivavtal och betalade de lägre lettiska lönerna till sina arbetare.

³⁶ "Aggressivt Byggnads blockerar den fria rörligheten inom EU", 2004

³⁷ "Regeringen ingriper inte i lettisk byggkonflikt", 2004

³⁸ "Minimilöner ingen lösning", 2005

Karlsson menar att lettiska företag måste teckna svenska kollektivavtal för att konkurrera på lika villkor, och att detta inte innebär diskriminering. Eftersom svenska kollektivavtal skall ligga till grund för tjänstemarknaden kommer det heller inte på fråga att införa lagar om minimilöner.³⁹ Regeringen är alltså negativt inställda till flera av ursprungsprincipens konsekvenser.

3.5.4 Lettlands regerings inställning

Den lettiska regeringen ställer sig bakom företaget Laval i deras konflikt med de svenska fackföreningarna och tog upp fallet i EU-kommissionen. Denna anmälan gäller inte endast fallet i Vaxholm utan den lettiska regeringen vill reda ut om Sveriges lagstiftning angående facklig konflikt rätt överensstämmer med EU:s krav på fri rörlighet för arbetskraft och tjänster. Lettlands utrikesminister Artis Pabriks säger att:

*”För mig är det tydligt att kampen inte tycks handla om att hjälpa letterna, utan om att inte tillåta konkurrens. Problemet är att många lettiska företag drivs ut från marknaden om de tvingas leva upp till alla fackets krav”.*⁴⁰

Här kommer frågan om diskriminering än en gång i centrum och den lettiska regeringen delar Svenskt Näringslivs syn på konflikten. De hävdar att de svenska fackföreningarna diskriminerar utländska företag som vunnit kontrakt på byggtjänster i Sverige och refererar till att enligt ursprungsprincipen skall lettiska lagar även gälla i Sverige för lettiska företag.

³⁹ ”Minimilöner ingen lösning”, 2005

⁴⁰ Bolling, 7 december, 2004

4. Teoretisk analys

Nedan följer en genomgång av de olika teorierna vi kommer att använda oss av för att belysa Vaxholmskonflikten ur ett ekonomiskt perspektiv. Detta är inte en fullständig beskrivning av de olika teorierna, utan ska ses som en kort och förenklad presentation. För en mer utförlig beskrivning av respektive modell, se referenserna. Vi har valt att utgå ifrån Heckscher-Ohlin-modellen, HO-modellen, men eftersom en del av de antaganden denna teori är baserad på gör att den inte kan hantera de förändringar som Sverige ställs inför efter tjänstedirektivets implementering, har vi valt att även använda oss av två kompletterande teorier. Vi kommer att använda oss av Rybczynskis teorem, som gör det möjligt att i modellen hantera faktortillväxt. Dessutom kommer en modell som presenterats av Batra och Seth att användas eftersom den gör det möjligt att analysera en situation då det finns arbetslöshet i ekonomin.

Teorierna kommer att exemplifieras med hjälp av två länder, Sverige och Lettland, där Sverige har en större kapitalstock än Lettland.

4.1 Heckscher-Ohlin modellen⁴¹

HO-modellen, eller faktorproportionsmodellen som den även kallas, bär sitt namn efter två av de mest framstående och välrenommerade svenska ekonomerna genom tiderna och har sitt ursprung från 1920-talet.⁴²

4.1.1 Beskrivning av modellen och dess implikationer

Modellen använder två produktionsfaktorer, arbetskraft, L, och kapitalstock, K, två länder, i detta fall Sverige, S, och Lettland, L, och två varor, i detta fall arbetsintensiva tjänster, X, och kapitalintensiva tjänster, Y, för att förklara varför internationell handel uppkommer. Kapital kan här innebära både humankapital och fysiskt kapital. Det som i modellen gör att två nationer väljer att idka handel är skillnader i faktortillgång länderna emellan. Dessa skillnader gör det lönsamt att delvis specialisera sig på att producera den vara som man har bättre förutsättningar för relativt sin handelspartner, då landet

⁴¹ Markusen med flera, 1995, s. 99

⁴² Findlay med flera, 2002 s. 343

har en komparativ fördel i produktionen av den varan. Modellen antar att länderna har identiska produktionsfunktioner med konkava produktionsmöjlighetskurvor för att spegla den ökande alternativkostnaden för användandet av de två produktionsfaktorerna. Således kommer de två länderna alltid att producera båda varorna och handel kommer inte att leda till fullständig specialisering, så som är brukligt i ricardianska modeller⁴³.

Modellen bygger på antagandet om konstant skalavkastning i produktionen av vara X och Y. Utbudet av produktionsfaktorerna är begränsat och de antas vara homogena och rörliga mellan de båda produktionssektorerna inom respektive land. Det finns inga marknadsimperfectioner och produktionsfaktorerna är fullt utnyttjade. Konsumenternas preferenser är identiska och homogena i de två länderna, detta för att undvika att det ena landet får en komparativ fördel genom olika efterfrågemönster. Den betydande skillnaden mellan länderna i HO-modellen är alltså den relativa faktorutrustningen.

Den relativa faktorutrustningen mäts som förhållandet mellan storleken på arbetskraften och kapitalstocken i länderna. Om $(K/L)_S > (K/L)_L$, innebär detta alltså att Sverige är mer rikt på kapital per arbetare än Lettland. För två länder som har identiska efterfrågemönster och som inte handlar med varandra kan man vänta sig att faktorpriset ska spegla den relativa tillgången på produktionsfaktorer.

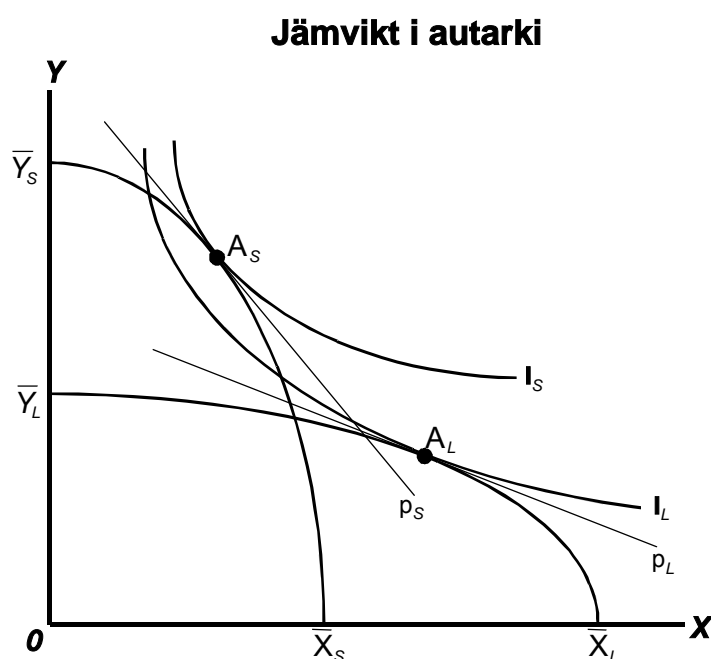
Faktorintensiteten är ett annat begrepp som är viktigt för HO-modellen. Vara X i modellen produceras med arbetskraftsintensiva metoder relativt vara Y, bygg- och måleritjänster kan nämnas som två exempel på tjänster som ingår i denna kategori. Produktionen av vara Y är kapitalintensiv och med detta menas att för att producera tjänsten används relativt mer humankapital och fysiskt kapital per arbetare, än för att producera vara X. Två exempel på kapitalintensiva tjänster är konsult- och IT-tjänster. I och med detta gäller att $(K/L)_Y > (K/L)_X$.

⁴³ Markusen med flera, 1995, s. 85

I jämvikt gäller således för de vinstmaximerande företagen att välja den kvot av kapital över arbete som minimerar kostnaderna under rådande relativt faktorpris, $\omega = w/r$, där w är ersättning för arbete och inkluderar monetär ersättning men också arbetsförhållanden. Kostnaden för en enhet kapital är r . I modellen antas att omkastning av faktorintensiteten inte är en möjlighet⁴⁴ eftersom det är ett föga realistiskt alternativ som skulle innebära att produktionsmöjlighetskurvan buktar inåt.

Modellen kan illustreras som följer:

Figur 1.

I figuren syns två produktionsmöjlighetskurvor som beskriver produktionsmöjligheterna för de två länderna, en som antas illustrera Sveriges möjligheter, $\bar{Y}_S \bar{X}_S$, och en för Lettlands, $\bar{Y}_L \bar{X}_L$. Det finns också två indifferenskurvor, I_S för Sverige och I_L för Lettland, som exemplifierar de identiska och homogena preferenserna som avgör i vilken jämviktspunkt de två länderna hamnar i autarki, det vill säga då de inte handlar med varandra. Sverige når jämvikt utan handel i punkten A_S , där indifferenskurvan tangerar produktionsmöjlighetskurvan. Lettland når jämvikt utan handel i punkten A_L .

⁴⁴ Markusen med flera, 1995, s. 102

Eftersom preferenserna antas vara identiska och homogena är lutningen på indifferenskurvorna de samma där de korsar en rak linje från origo och detta leder till att varuprislinjen för Sverige, p_S , är brantare än för Lettland, som benämns p_L .⁴⁵ Varuprislinjen tangerar både indifferenskurvan och produktionsmöjlighetskurvan för respektive land. För Sverige är kvoten högre än för Lettland.

4.1.2 Empirisk analys an HO-modellen och tjänstedirektivet

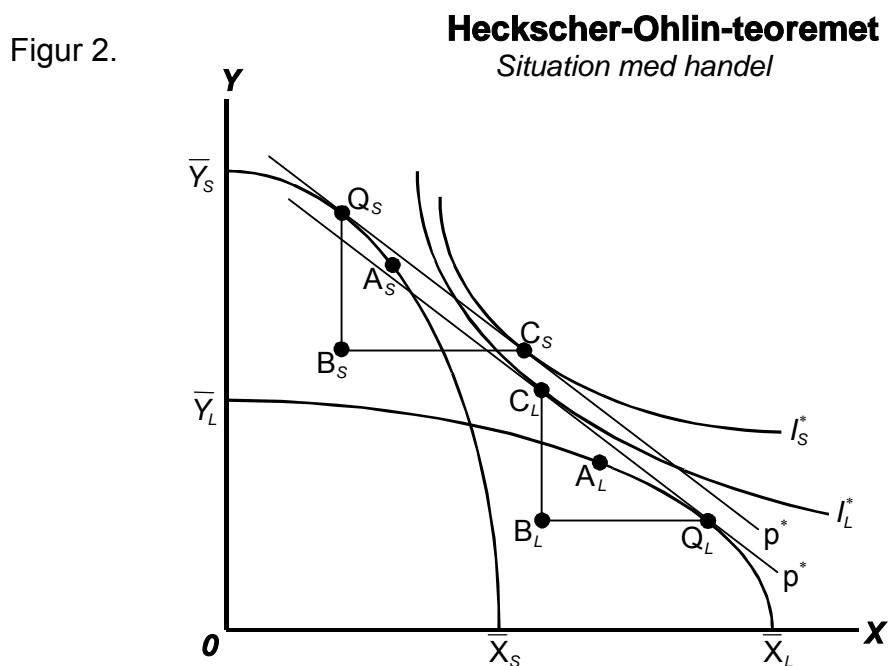
I vårt utgångsläge antar vi att vi befinner oss i autarkisituationen, där ingen tjänstehandel bedrivs mellan länderna. Visserligen bedrivs viss tjänstehandel mellan Sverige och Lettland idag, men dess omfattning anser vi vara av försumbar storlek. Det bedrivs även varuhandel mellan de båda länderna, vi antar att varuhandeln mellan länderna inte har någon effekt på tjänstemarknaden. Enligt HO-modellen finns det, i utgångsläget, endast en lönenivå i sektorn då ingen handel bedrivs mellan länderna. Idag ser svenska fackföreningar till att utländsk arbetskraft som kontrakterats för att utföra tillfälliga tjänster tecknar ett svenskt kollektivavtal. Om de utländska företagen väljer att inte teckna kollektivavtal vidtar de svenska fackföreningarna de stridsåtgärder som är tillgängliga och förhindrar så att arbetare inom Sverige arbetar i samma sektor med olika lönenivåer. De som utför tjänster kan således delas upp i två grupper, en svensk och en lettisk. I Sverige erhåller arbetarna en lön som motsvarar den svenska nivån och i Lettland en lägre som motsvarar den lettiska nivån. Alltså kan marknaderna för tjänster i Sverige och Lettland betraktas som om de i utgångsläget vore isolerade från varandra och att handel med tjänster inte bedrivs. Därför anser vi utgångsläget autarki kan representera den faktiska situationen mellan Sverige och Lettland innan tjänstedirektivets införande.

4.1.2.1 Ursprungsprincipen

När tjänstedirektivet, med ursprungsprincipen som grund, införs förändras utgångssituationen och effekten blir att ländernas gränser öppnas upp för varandra. Handel med tjänster inleds på den europeiska marknaden utan

⁴⁵ $p_i = p_x / p_y$, där i representerar det land för vilket jämviktsprisration avses.

andra restriktioner än det egna landets, ursprungslandets, lagar. För Sveriges del innebär detta, enligt HO-modellen, att den kapitalintensiva produktionen av tjänster gynnas då landet kan anses ha en komparativ fördel i den kapitalintensiva produktionen på grund av vår stora kapitalstock relativt Lettlands. Sverige kan då producera fler tjänster som använder avancerad teknik och kräver stor kapitalstock relativt Lettland. På samma sätt har Lettland en komparativ fördel på arbetskraftsintensiv produktion på grund av lägre produktionskostnader eftersom den lettiska lönenivån är betydligt lägre än den svenska, samtidigt som produktionen i den arbetskraftsintensiva sektorn använder identisk teknologi som är tillgänglig i båda länderna. Enligt Heckscher-Ohlin-teoremet sker då följande:

Som man kan utläsa i figur 1⁴⁶ är jämviktspriset på vara X, som representerar arbetskraftsintensiva tjänster, högre i Sverige än i Lettland då handel inte bedrivs mellan länderna. När handel av tjänster börjar bedrivas kommer de svenska konsumenterna att kunna dra fördel av att priset på byggtjänster är betydligt lägre i Lettland genom att anlita lettiska företag i större utsträckning än

⁴⁶ Se figur 1, s. 25

tidigare. Letter kommer att märka att kapitalintensiva tjänster är relativt billigare i Sverige än i Lettland, och kommer att importera dessa från Sverige. Så länge det finns en skillnad i prisnivån mellan de två olika länderna kommer konsumenterna att fortsätta skifta från inhemsk till utländsk produktion.

Denna förändring i efterfrågan innebär att produktionssidan påverkas, resurser inom Sverige kommer att förflyttas från den sektor där Lettland har en komparativ fördel, till den sektor där Sverige har en komparativ fördel och där efterfrågan ökat. I Sveriges fall är detta kapitalintensiv tjänsteproduktion och därav följer att punkten på produktionsfronten rör sig mot Y-axeln. På samma sätt kommer resurser att flyttas till arbetskraftsintensiv tjänsteproduktion i Lettland och resultatet blir en punkt närmare X-axeln. Detta leder till att lutningen av p_S blir mindre på samma gång som lutningen av p_L ökar. Detta sker tills priserna på de båda tjänsterna konvergerat och lutningarna på jämviktspriskurvorna blir desamma, som illustreras av linjerna p^* , givet att det inte finns andra hinder för handel, då överskottsefterfrågan och utbud för båda varorna i båda länderna har blivit tillfredställda. Det nya jämviktspriset på kapitalintensiva tjänster då blir lägre för svenska konsumenter och högre för lettiska konsumenter, relativt den ursprungliga autarkisituationen⁴⁷. Det nya jämviktspriset har alltså hamnat mellan de båda gamla jämviktspriserna.

Faktorpriset kommer också att bli det samma i de båda länderna eftersom länderna börjar tillverka mer av den tjänst som de har relativt bättre faktortillgång av och alltså tar denna sektor allt mer av denna faktorn i anspråk, vilket leder till att faktorpriserna stiger tills de jämnats ut.⁴⁸

Vid jämvikt motsvaras den mängd av vara X som Sverige importerar av den mängd som Lettland exporterar av samma vara. Motsvarande gäller för vara Y, det vill säga att Lettland importerar lika mycket som Sverige exporterar. Detta kan utläsas i figur 2 ur de två jämnstora handelstrianglarna. I figuren ser vi också att båda länderna når indifferenskurvor som är högre än de

⁴⁷ Se figur 1, s. 25

⁴⁸ Södersten, 1978, s. 90

ursprungliga. Den aggregerade välfärden ökar således med handel. HO teoremet säger alltså att ett land exporterar den handelsvara som mest intensivt använder den produktionsfaktor som landet är mer välutrustat med relativt sin handelspartner.

4.1.2.2 Slutsats

HO-modellen säger oss att vid ett införande av tjänstedirektivet med ursprungsprincipen som grund kommer Sveriges produktion av kapitalintensiva tjänster att öka och produktionen av arbetskraftsintensiva tjänster att minska. Den slutliga produktionsmängden kan utläsas i punkten Q_S . I denna punkt är produktionsmetoderna mer kapitalintensiva, följaktligen är de svenska lönerna då lägre i den arbetsintensiva sektorn då dess gränsproduktivitet har minskat, och avkastningen på kapital högre eftersom dess gränsproduktivitet ökat. Alltså kommer de svenska byggarbetarnas ersättning för utfört arbete att minska och detta leder till att deras välfärd avtar. Inkomstfördelningen har förändrats till fördel för dem som utför kapitalintensiva tjänster. Den svenska konsumtionen kommer att öka och illustreras i punkten C_S . Alltså kommer Sveriges totala välfärd att öka eftersom dess invånare nu har möjlighet att konsumera mer än tidigare. För Lettland blir situationen densamma, konsumtionen ökar och mängden kan erhållas i punkten C_L . För Lettlands del kommer den mängd tjänster som produceras att kunna utläsas i punkten Q_L , och i landet har ersättningen för arbetskraftsintensiva tjänster ökat och byggarbetarna blir de stora vinnarna då deras välfärd stiger. Båda länderna hamnar alltså på en högre indifferenskurva efter tjänstedirektivets införande.

4.1.2.3 Destinationsprincipen

Vid ett införande av tjänstedirektivet med destinationsprincipen som grund öppnas Sveriges gränser för handel med Lettland, men de lettiska tjänsteföretagen kommer att lyda under samma nationella bestämmelser som de svenska tjänsteföretagen.

Detta innebär att även de lettiska tjänsteföretagen måste anpassa sig efter de svenska kollektivavtalen. HO-modellen är inte anpassad till att analysera en

situation med en fast lönenivå, och modellen ger därför inget svar på vad som händer vid ett införande av destinationsprincipen. Vi tänker oss att den högre, fasta svenska lönenivån minskar incitamentet för de lettiska tjänsteföretagen att ge sig in på den svenska marknaden, eftersom de inte kommer att ha den komparativa fördelen av lägre lönenivå och därmed lägre produktionskostnader. Sverige och Lettland kommer då inte att inleda handel på tjänstemarknaden i någon större utsträckning och länderna stannar i autarkisituationen.

4.1.2.4 Slutsats

Om tjänstedirektivet införs med destinationsprincipen som grund inleds ingen handel länderna emellan och de stannar därför kvar i autarkisituationen. Länderna stannar båda kvar på samma indifferenskurva som innan införandet av tjänstedirektivet och destinationsprincipen.

4.1.3 Brister i modellen

Ett antagande som gör HO-modellen mindre ändamålsenlig för vårt problem är att den i sig självt inte kan redogöra för vad som sker då produktionsfaktorerna är rörliga mellan länder. För att kunna svara på vår problemställning är det essentiellt att kunna förklara vad som händer när fler lettiska arbetare söker sig till den svenska arbetsmarknaden. Därför har vi valt att inkludera Rybczynskis teorem i vår analys, eftersom detta kan beakta ett sådant scenario. Denna analys sker nedan i avsnitt 4.2.

Efter det att handel över gränserna har inletts kommer sysselsättningen i HO-modellen vara densamma som innan, nämligen full sysselsättning. Detta är en klar brist med modellen eftersom det i verkligheten redan initialt existerar arbetslöshet, både i Sverige och i Lettland.

Modellen implicerar även att faktorpriset inom den arbetskraftsintensiva sektorn går ner. I verkligheten är det dock svårt att sänka lönerna i Sverige, på grund av kollektivavtalen. För att täcka detta tillkortakommande kommer vi i avsnitt 4.3 att utreda vad som händer om man analyserar tjänstedirektivet

utifrån Batra och Seths modell, som innehåller både arbetslöshet och trögörliga löner.

Trots HO-modellens brister har vi valt att använda modellen i vår analys då den på ett övergripande sätt enkelt åskådliggör de effekter som blir resultatet av att två länder öppnar upp sina gränser och börjar bedriva handel med tjänster.

4.2 Rybczynskis teorem

Rybczynskis teorem beskriver vilka konsekvenser det blir då tillgången av den ena produktionsfaktorn förändras emedan den andra förblir konstant, samtidigt som priset på tjänsterna är givna.⁴⁹ Ett exempel på när en sådan situation uppstår är då förändringar i produktionstillgången sker genom ökad arbetskraftsimmigration.

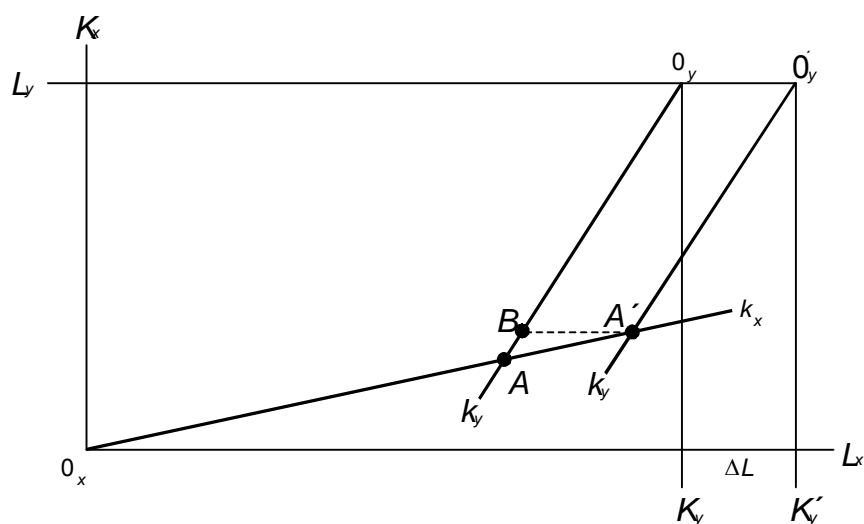
4.2.1 Modellens implikationer under destinationsprincipen

De antaganden som teoremet vilar på är perfekt konkurrens och homogena produktionsfunktionerna av första graden. Givet att priset på tjänsten är oförändrat efter det att ytterligare arbetskraft kommit till Sverige skulle man, enligt neoklassisk teori, förvänta sig att produktionsmöjlighetskurvan skulle utökas och således också produktionen av vara X och Y.⁵⁰ Så är dock ej fallet enligt Rybczynski, på grund av antagandet om fasta priser. Vid oförändrade priser leder injektionen av arbetskraft istället till att produktionen av den arbetskraftintensiva varan, X, drar till sig mer kapital och arbetskraft från produktionen av vara Y samt tillskottet av ny arbetskraft. Detta är en bra beskrivning av det tänkbara förloppet i den svenska byggsektorn vid ett införande av destinationsprincipen. Den svenska lönenivån skulle då hållas uppe med hjälp av kollektivavtal. När lettiska tjänsteföretag börjar erbjuda sina tjänster på den svenska marknaden innebär detta en ökad tillgång på arbetskraft.

⁴⁹ Södersten, 1982, s. 181

⁵⁰ Markusen med flera, 1995, s. 118

Rybczynskis teorem säger att givet oförändrade relativpriser för produkterna, och under antagandet att båda varorna fortsätter att produceras, kommer en förändring i tillgången av en produktionsfaktor, i vårt fall ökad tillgång på arbetskraft, att leda till att produktionen av vara X ökar och produktionen av vara Y minskar. Detta illustrerar Rybczynski genom att använda Edgeworth-Bowley:

När lettiska tjänsteföretag börjar erbjuda sina tjänster kommer arbetskraftens storlek att öka med ΔL . Detta leder till att boxens horisontella storlek ökar från 0_y till $0_y'$. Eftersom tjänsternas pris är oförändrade i modellen förblir faktorpriserna desamma. Inflödet av arbetskraft gör att produktionen ändras från punkt A till A' för vara X i Sverige och således ökar produktionen av vara X från 0_xA till $0_xA'$. Samtidigt som produktionen av vara Y minskar med A-B. Faktorintensiteten förblir oförändrad i den nya punkten och för att bevara den konstant måste den nya arbetskraften gå till produktionen av den arbetskraftsintensiva sektorn och även en del av kapitalet från den produktionen av vara Y måste omallokeras till produktionen av vara X.

4.2.2 Slutsats

Sammanfattningsvis kan sägas att den enda förändringen som kommer att ske vid ett införande av tjänstedirektivet med destinationsprincipen som

grund, enligt Rybczynskis teorem, är att produktionen byggtjänster tilltar då tillgången på arbetskraft ökar. Denna ökning sker till viss del på bekostnad av produktionen av kapitalintensiva tjänster, då den ökade produktionen i den arbetsintensiva sektorn drar till sig både kapital och arbetskraft den kapitalintensiva sektorn.

4.2.3 Rybczynskis teorem och ursprungsprincipen

Antagandet att priserna på tjänster och insatsvaror är konstanta är ett starkt och föga realistiskt sådant. Detta eftersom de högre lönerna i Sverige relativt de i Lettland i praktiken gör så att arbetskraftens storlek ökar och med denna även nationalinkomsten. Alltså är den punkt som Rybczynskis teorem leder till som jämviktspunkt i realiteten inte möjlig. Då nationalinkomsten stiger kommer efterfrågan av båda varorna att öka. Eftersom landets produktionsmöjlighetskurva har förändrats, då storleken på arbetskraften växt, och närmat sig X-axeln mer kommer den nya jämviktspunkten att ligga på ett segment som inte är lika brant som tidigare. Detta gör att lutningen på prislinjen minskar och således blir avkastningen på arbete lägre och avkastningen på kapital ökar.

Om vi då bortser från antagandet om att priset på insatsvaror och tjänster är konstanta kommer situationen att bli en helt annan. När tjänstedirektivet implementeras och alla aktörer inom EU får fri tillgång till den inre marknaden kan Sverige vänta sig ett inflöde av arbetskraft. Detta eftersom det finns en skillnad mellan den svenska lönenivån inom byggsektorn och andra medlemsländers lönenivåer inom samma sektor. Denna skillnad kommer att bli ett incitament för utländska arbetare att söka sig till Sverige, antingen för att arbeta för ett svenskt eller för ett utländskt byggtjänsteföretag. Det kommer alltså att bli en vanligare förekomst att svenska byggprojekt genomförs av andra EU-medborgare eftersom dessa är beredda att arbeta för en lägre lön än de svenska. Som förklarats ovan kommer alltså den ökade arbetskraftsimmigrationen leda till att lönerna minskar då en ny jämvikt nås. Detta leder till att den svenska lönenivån sjunker och samtliga byggarbetares löner minskar, både för svenska byggarbetare och för lettiska byggarbetare som jobbar i Sverige.

Då de utländska byggarbetarna endast tillfälligt kommer till Sverige för att utföra tjänster behöver de inte på samma sätt som svenska byggarbetare ta hänsyn till de levnadskostnader som finns i Sverige, eftersom de antas konsumera en del av sin ersättning i Lettland där levnadskostnaderna är lägre. De svenska byggarbetarna och deras familjer kommer att drabbas hårdast av den ökade konkurrensen. Om de inte på samma sätt som de lettiska byggarbetarna är rörliga och kan anpassa sig efter rådande situation måste de arbeta för den nya, lägre lönen. Alltså kommer de svenska fackföreningarna att försöka arbeta emot tjänstedirektivets utformning och inkluderande av ursprungsprincipen eftersom deras medlemmar kommer att tvingas arbeta för en lägre lön.

4.2.4 Slutsats

Om tjänstedirektivet vilar på ursprungsprincipen kommer detta, enligt Rybczynski, att drabba de svenska byggarbetarna genom sänkt lönenivå, om vi bortser från antagandet att priset på insatsvaror och tjänster är konstanta.

4.3 Batra och Seths modell

HO-modellen kommer till korta i ett avseende vid en empirisk analys, den tar inte hänsyn till eventuell arbetslöshet utan antar att produktionsfaktorerna är fullt utnyttjade. Detta gör att modellens prognosvärde försämras då modellen inte tar hänsyn till den komplikation arbetslöshet utgör. Batra och Seth har konstruerat en modell som inkluderar arbetslöshet, där arbetslöshet skapas genom att det i modellen införs en marknadsimperfektion, trögrörliga löner. Modellen fungerar som så att på grund av att lönerna är trögrörliga kan de släpa efter i relation till det pris på arbetskraft som marknadsmekanismerna hade lett till om lönerna inte var trögrörliga. Resultatet blir då ett konstlat pris på arbetskraft, som är ineffektivt, och leder till effektivitetsförluster i form av arbetslöshet.

4.3.1 Modellen, dess antaganden och implikationer

Batra och Seths modell består av två sektorer, X och Y eller arbetsintensiva sektorn och kapitalintensiva sektorn, och två faktorer, L och K eller arbete och

kapital. Perfekt konkurrens antas råda på alla marknader utom arbetsmarknaden, på grund av den trögrörliga lönenivån. Som i de flesta neoklassiska modeller antas producenterna vara vinstmaximerande. Dessutom antas kapitalstocken vara fullt utnyttjad och faktorerna vara perfekt rörliga mellan sektorerna. Produktionsfunktionerna antas vara konkava.⁵¹

Ett exempel på en situation med trögrörliga löner är när lönenivån är reglerad genom avtal. I Sverige är lägsta tillåtna lön oftast reglerad genom kollektivavtal, och den svenska lönenivån kan då anses vara trögrörlig eftersom en nedgång av lönerna under den tid som kollektivavtalen spänner över inte kan ske. Om den avtalade lägsta lönenivån är högre än den lönenivå som skulle ha blivit jämviktsnivå i fallet med perfekt konkurrens även på arbetsmarknaden, kommer, enligt Batra och Seth, även arbetslösheten att vara högre under avtalsperioden än vad som skulle ha varit fallet om marknadskrafterna fått råda. De som befinner sig inne på arbetsmarknaden kommer därför att uppbära en högre lön än vad som annars skulle ha varit fallet, på bekostnad av dem som befinner sig utanför arbetsmarknaden. När kollektivavtalen sedan går ut är det återigen möjligt för arbetsgivarna att förhandla om lönenivåerna.

4.3.2 Analys av Batra och Seth och ursprungsprincipen

Vid ett fullt ut införande av tjänstedirektivet, med ursprungsprincipen som grund, innebär Batra och SETHS modell två implikationer för den svenska byggsektorn, dels att tillgången på arbetskraft, i form av lettiska byggföretag, ökar och dels att lettiska byggföretag till en början kommer att erbjuda tjänstemottagarna en billigare tjänst än de svenska byggföretagen. Detta då de kommer ha den komparativa fördelen att den lettiska lönenivån ligger under den svenska lönenivån. Vi får då en situation där tjänstemottagarna möter två lönenivåer. Eftersom modellen antar att producenterna, som i det här fallet kan antas vara byggherrar som vill köpa in en tjänst, är vinstmaximerande kommer de att i första hand anlita de lettiska byggföretagen. Den arbetslöshet som modellen förutspår när lönenivån hålls

⁵¹ Batra och Seth, 1977, s. 295-306

uppe på konstlad väg, kommer då att inträda eftersom lönenivån för de svenska arbetarna inte sjunker till den lettiska lönenivån. Vi har då implicit antagit att de lettiska byggarbetarna inte ensamma kommer att kunna möta hela efterfrågan på byggarbetare i både Lettland och Sverige. Arbetslösheten kommer då att till större delen drabba de svenska byggarbetarna. Detta sätter en lönepress neråt på Byggnads inför den kommande avtalsförhandlingen och enligt modellen kommer till slut den svenska och den lettiska lönenivån att konvergera. När kostnaderna för att anställa byggarbetare minskar kommer efterfrågan på byggtjänster att öka. Eftersom modellen inte kan förutsäga huruvida efterfrågan ökar mer än tillgången på arbetskraft vet vi inte vilken effekt vi får på prisnivån.

4.3.3 Slutsats

Enligt Batra och Seths modell kommer ursprungsprincipen att leda till att svenska byggarbetare kommer att se en del av sina arbetstillfällen gå förlorade till lettiska byggarbetare eftersom dessa sänker företagets produktionskostnader. Dessutom kommer den svenska lönenivån inom byggbranschen att sänkas allt eftersom de gällande kollektivavtalen går ut, detta innebär att efterfrågan på byggtjänster tilltar.

4.3.4 Analys av Batra och Seth och destinationsprincipen

Om tjänstedirektivet skulle anta destinationsprincipen som grund skulle alltså de lettiska byggföretagen vara tvungna att använda den svenska lönenivån som underlag för sina kostnadskalkyler då de bjuder på byggkontrakt i Sverige. Detta eftersom alla som vill utföra tjänster i Sverige måste följa kollektivavtalet för byggsektorn. Alltså skulle inte längre den lettiska arbetskraften vara lika attraktiv som i fallet med ursprungsprincipen eftersom de förlorat sin komparativa fördel, i form av lägre lönenivå. Följaktligen kommer svenska och lettiska företag att konkurrera på lika villkor i Sverige och det som avgör vem som får utföra tjänsten är kvaliteten på produkten. Konkurrensen på den svenska marknaden kommer att öka av den orsaken att tjänstedirektivet leder till att marknaden för tjänster blir större, vilket innebär fler aktörer, samtidigt som det blir enklare att erbjuda sina tjänster i andra länder. Detta kommer att leda till ett inflöde av arbetare från Lettland och

andra länder i Europa. Vad destinationsprincipen kommer att få för effekter vad gäller den svenska arbetslösheten är svårt att säga då detta beror på hur de svenska byggföretagen står sig konkurrensmässigt jämfört med övriga byggföretag inom EU.

4.3.5 Slutsats

Svenska och lettiska företag kommer att ha samma förutsättningar för att tävla om byggtjänsterna i Sverige om destinationsprincipen blir rådande i tjänstedirektivet. Detta då Lettland förlorar sin komparativa fördel av en lägre lönenivå. Genom förenklat förfarande för att erbjuda tjänster i Sverige kommer konkurrensen att öka inom byggsektorn, vilket resulterar i bättre produkter.

5. Politisk-ekonomisk analys

5.1 Teorin om Race-to-the-bottom⁵²

Teorin om Race-to-the-bottom uppkom för att beskriva hur stater⁵³ konkurrerar med varandra om knappa resurser, i form av investeringar, genom att lagstifta om lägre miljökrav på industrin. På så vis skapas bättre förutsättningar för det enskilda landets näringsliv att locka till sig (utländskt) kapital och nya investerare, då kostnaderna för att uppfylla landets miljökrav sjunker vilket innebär att den totala produktionskostnaden sjunker. Regeringarna pressar varandra till att fortsätta luckra upp lagstiftningen på miljöområdet, i ett Race-to-the-bottom, så att situationen till slut blir ineffektiv⁵⁴ då de sociala kostnaderna för miljöförstöringen överstiger de privata.

Teorin kan översättas till situationen med löner och arbetsvillkor inom EU. Medlemsstaternas regeringar konkurrerar om kapital genom lagstiftning på arbetsmiljöområdet och lagstiftning om minimilöner. Regeringen kan sänka arbetskraftskostnaderna i landet, det vill säga kostnaderna för löner och arbetsvillkor, genom att luckra upp lagstiftningen. Detta kan innebära att länder med starka fackliga traditioner, såsom Sverige, som har en relativt detaljerad arbetslagstiftning, kan komma att tvingas göra eftergifter vad gäller densamma, för att möta konkurrensen om arbetstillfällena från de nya medlemsstaterna.

5.1.1 Analys av Race-to-the-bottom och byggsektorn

En konsekvens av ursprungsprincipen är att det leder till ökad konkurrens och då kan fallet bli att arbetarna får betala priset för den intensifierade konkurrensen genom försämrade arbetsvillkor. I takt med att konkurrensen tilltar, så ökar också pressen på företagen att sänka priserna på sina varor. Inom tjänstesektorn består en stor del av företagens kostnader av kostnader för arbete, och därför drar företagen ned på sina kostnader genom att försämma arbetsvillkoren för sina arbetstagare i syfte att sänka totalkostnaden för produktionen och på så vis få en mer fördelaktig position gentemot andra

⁵² Wilson, 1996, s. 393

⁵³ Ibid

⁵⁴ Ibid

aktörer på marknaden. Eftersom arbetsmiljöförhållanden och lönenivåer ofta är reglerade på något sätt genom lag har företagen ett ekonomiskt incitament för att förlägga produktionen av tjänster inom ett land med lägre lagstiftade krav på arbetsvillkor. Eller, i vårt fall, att registrera sitt företag i ett sådant land. Detta öppnar upp för en situation med Race-to-the-bottom, där medlemsstaternas regeringar bjuder under varandra för att locka till sig företag. Eller som American Friends Service Committee uttrycker det:

"The ability of corporations to locate elsewhere has resulted in a Race-to-the-bottom in which firms compete by seeking lower labor costs, while workers are forced to compete for jobs by working for less and communities are forced to compete for investment by requiring less of employers."⁵⁵

Om ursprungsprincipen står kvar i tjänstedirektivet leder detta till att länder som har en komparativ fördel i form av låg lönenivå får ta del av tjänstemarknader i Sverige. Den "svenska modellen" kan då få det svårt att stå sig i konkurrensen med andra ländernas lagstiftningar, som för dem innebär lägre produktionskostnader. Således måste den svenska byggsektorn sänka sina produktionskostnader för att inte slås ut, att inte göra det kan komma att innebära att svenska byggarbetare förlorar sina arbetstillfällen. Alltså kommer försvaret av kollektivavtalen inte att prioriteras lika högt och som ett resultat av den tilltagande europeiska konkurrensen kan Sverige tvingas införa lagstadgade minimilöner i nivå med de andra länderna.

Destinationsprincipen överlåter åt varje land att avgöra hur generösa arbetsvillkor som ska finnas. Då lönenivån och arbetsförhållandena i många länder inom Europa är ett resultat av förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare kan det faktum att ursprungsprincipen ger upphov till att ländernas lagstiftningar måste anpassas efter det land som har den lägsta lönenivån, vilket skulle inskränka varje lands möjlighet att tillgodose de nationella preferenserna angående syn på arbetsvillkor och hur högt detta

⁵⁵ "Race-to-the-bottom"

värderas⁵⁶ indikera att destinationsprincipen inkluderar den sociala aspekten bättre. Länderna blir, med destinationsprincipen, inte påtvingade att rucka på sin arbetslagstiftning eftersom destinationsprincipen innebär att tjänsteföretagen konkurrerar inom respektive land enligt landets "spelregler". Något som leder till att en situation med Race-to-the-bottom kan undvikas.

5.2 Analys av aktörernas ställningstagande utifrån vårt teoretiska ramverk

5.2.1 Byggnads

Fackföreningarnas syfte är att skydda sina medlemmars intressen, det vill säga maximera avkastningen på arbete. Det är därför rationellt av arbetstagarorganisationer att gå samman för att kräva högre löner. På så sätt försvagas arbetsgivarnas möjligheter att spela ut de olika ländernas arbetstagarorganisationer mot varandra. Vad händer då i våra ekonomiska modeller när facket håller lönenivån uppe på konstlad väg?

En konstlat hög lönenivå leder, enligt Batra och Seth, till ökad arbetslöshet för några av fackets medlemmar. Så länge dessa medlemmar är i minoritet är det dock rationellt för facket att fortsätta driva en högre lönenivå. Även arbetslösa medlemmar av facket borde vilja ha en hög lön när de får ett jobb, och kan därför tänkas stödja fackets linje under förutsättning att arbetslösheten inte är alltför hög, så de tror att de kommer få ett jobb inom en inte alltför avlägsen framtid.

Under ursprungsprincipen leder tjänstedirektivet till en sänkt lönenivå för de svenska byggnadsarbetarna, efter att kollektivavtalen gått ut. Dessutom leder ursprungsprincipen till en ökad arbetslöshet, vilket kan minska stödet för fackets krav bland sina egna medlemmar.

Under destinationsprincipen har facket en chans att hålla uppe lönenivån, samtidigt som att konsumenterna gynnas av den ökade konkurrensen i form av bättre kvalitet på de producerade tjänsterna.

⁵⁶ Hansson, 1983, s. 23

Rybczynskis teorem är inte lämpligt för att analysera en situation där lönenivån sätts exogent. Rybczynskimodellen bygger på antagandet om oförändrade relativpriser på produkterna och då finns det inget utrymme för marknadsimperfectioner.

Sammanfattningsvis menar våra modeller alltså att det är ekonomiskt rationellt av Byggnads att motsätta sig ursprungsprincipens införande till förmån för destinationsprincipen. Detsamma borde gälla andra arbetstagarorganisationer i länder med höga lönenivåer relativt Lettland. Destinationsprincipen bör alltså ha ett starkt stöd hos flera av EU:s arbetstagarorganisationer.

5.2.2 Svenskt Näringsliv

Den prognos som Svenskt Näringsliv har gjort om tjänstedirektivets effekter för Sverige överensstämmer med HO-modellens prediktioner om de samma. Organisationen tror att det kommer att startas fler företag som leder till fler arbeten. Detta är förvisso sant, men de flesta av de nya arbetstillfällena kommer att besittas av utländska arbetare som kommer att förlägga sin konsumtion till sitt ursprungsland, i och med detta så försvinner en del av den potentiella ökningen av den svenska nationalinkomsten utomlands. Svenskt Näringsliv argumenterar också att de svenska konsumenterna kan köpa billigare bostäder eftersom priset på dessa kommer att sjunka. Detta överensstämmer också med HO-modellen eftersom det nya jämviktspriset på arbetskraftsintensiva tjänster, då handel idkas över gränserna, blir lägre i Sverige då svenska konsumenter ersätter inhemsk produktion med utländsk. Slutligen identifierar Svenskt Näringsliv de som missgynnas av tjänstedirektivet, det vill säga de företag som förlorar anbud och de arbetare som förlorar sina jobb. Här kan man urskönja en något ringaktande argumentation då den svenska byggsektorn omsätter runt 240 000 arbeten eller cirka sex procent av den totala svenska arbetsmarknaden och det i dagsläget är osäkert hur många byggarbetare som blir av med sina jobb under den övergångsperiod då tjänstemarknaden blir konkurrensutsatt.⁵⁷

⁵⁷ Sysselsättning 1999-2005, SCB

Detta är ett resultat av deras politiska och ekonomiska intressen, som är att representera Sveriges företag. Företagen är de stora vinnarna, både enligt HO-modellen och enligt Batra och Seth, då de efter ursprungsprincipens införande kommer att kunna sänka sina produktionskostnader genom att anlita utländska tjänsteföretag. Även Rybczynski kommer, om vi lossar på några antaganden, till slutsatsen att företagen kan minska sina produktionskostnader om ursprungsprincipen införs.

Svenskt Näringslivs ställningstagande på det lettiska företagets sida är alltså inte förvånande då de har till uppgift att se till så att svenskt företagande blir så effektivt som möjligt och kan stå sig på den europeiska marknaden. Därför vill de att ursprungsprincipen så snabbt som möjligt testas mot svensk praxis för att reda ut vilken status tjänstedirektivet och ursprungsprincipen har med avseende för den effekt det kan få för svenska och utländska företags beslutsfattande.

5.2.3 Sveriges regering

Den sittande svenska regeringen har sedan länge haft starka kopplingar till Byggnads och andra fackföreningar. Regeringen har som uppdrag att se till sina väljares behov, och sysselsättning är ett av dessa behov som prioriteras högt. Inte minst för att hög arbetslöshet innebär stora kostnader för landet. Enligt Batra och Seth leder ursprungsprincipen till ökad arbetslöshet, något som regeringen inte vill medverka till.

Dessutom leder ursprungsprincipen, enligt HO-modellen, till en sänkt lönenivå för arbetarna i den arbetsintensiva sektorn medan kapitalägarna får en ökad avkastning på sitt kapital. Sveriges sittande parti i regeringsställning är socialdemokraterna, ett parti som historiskt har sina väljare bland arbetarna snarare än bland kapitalägarna.

Därför kan man se att även regeringen agerar rationellt och att deras skepticism mot ursprungsprincipen sammanfaller med målet att skapa sysselsättning samt att bli omvalda. Analysen ur ett ekonomiskt perspektiv av deras agerande kan till stor del jämföras med analysen som gjorts av

Byggnads agerande i överensstämmande med denna uppsats teoretiska ramverk.

5.2.4 Lettlands regering

Den lettiska regeringen arbetar för det lettiska folket och vill alltså maximera avkastningen på deras ansträngningar. Enligt både HO-modellen, Rybczynski och Batra och Seth kommer den lettiska sysselsättningen inom byggsektorn att öka när ursprungsprincipen gör det möjligt för lettiska tjänsteföretag att sälja sina byggtjänster på den svenska tjänstemarknaden. De lettiska byggnadsarbetarna kommer dessutom att få en högre ersättning för utfört arbete. Vid ett införande av destinationsprincipen blir istället resultatet att, enligt HO-modellen, Lettland inte inleder handel alls med Sverige, eller, enligt Rybczynski och Batra och Seth, att lettiska tjänsteföretag får konkurrera med sin kvalité för att kunna etablera sig på den svenska marknaden och öka den lettiska sysselsättningen.

Således kan vi konstatera att den lettiska regeringen agerar rationellt då de genom att påskynda processen försöker få till stånd upprättandet av ursprungsprincipen så att lettiska arbetare kan få ta del av en större marknad och på så vis skapa mer arbetstillfällen. Ursprungsprincipen innebär fler fördelar för Lettland än vad destinationsprincipen gör. De lettiska byggarbetarna är en av de aktörer som har mest att vinna på att få konkurrera på den svenska marknaden med sin, relativt Sverige, låga lönenivå.

6. Diskussion

6.1 Låga löner som en komparativ fördel

Enligt teorin om komparativa fördelar tjänar två länder på att handla med varandra, om de båda länderna delvis specialiserar sig på vars en vara. Ju mer olika länderna är varandra, ju mer har de att vinna på handel och därmed torde länder eftersträva att behålla sådana komparativa fördelar⁵⁸.

Sett ur EU:s perspektiv är det därför rationellt att låta ursprungsprincipen ligga till grund för tjänstedirektivet. Ursprungsprincipen garanterar ökad handel genom att alla EU-länder tillåts behålla sina komparativa fördelar med sina lokala arbetsmarknadsregler.

6.1.1 Kan då ett lågt löneläge anses vara en komparativ fördel?

Komparativa fördelar är en konkurrensfördel just därför att deras konsekvens blir bättre och/eller billigare varor. En sådan komparativ fördel kan till exempel vara ett geografiskt läge som ger lägre transportkostnader, eller en speciell tillverkningsmetod som är billigare än den konventionella metoden. Lägre kostnader för arbetskraft ger lägre kostnader för producenten och, i förlängningen, för konsumenten. Exempel på detta är den utflyttning av arbetstillfällen från Sverige till låglöneländer i Asien som pågått under en längre tidsperiod. Denna utflyttning har hittills till övervägande del drabbat sådan industriproduktion vars varor är relativt lätta att transportera, som exempel kan nämnas produktion av möbler, kläder och mobiltelefoner, då företag som IKEA, H&M och Ericsson flyttat sin produktion utomlands.

Produktion av tjänster har hittills inte varit utsatt för samma hårda konkurrens från låglöneländerna, kanske på grund av att det ligger i tjänsteproduktionens natur att produktionen måste ske nära konsumtionen. Även om det är billigare att driva ett sjukhus i Polen än i Sverige, måste vi ha ett antal sjukhus i Sverige. I och med tjänstedirektivet börjar det dock öppna sig möjligheter för att konkurrensutsätta även tjänsteproduktion.

⁵⁸ Gitterman, 2002, s. 7

Lettlands agerande i Vaxholmskonflikten tyder på att de ser sitt löneläge som en komparativ fördel, åtminstone inom byggsektorn. Under sitt senaste statsbesök i Sverige gav den lettiska presidenten uttryck för denna hållning genom orden:

”Vi har öppnat vårt land för konkurrens från andra delar av EU. När vi blev medlemmar i EU väntade vi oss att kunna konkurrera fullt ut med våra varor och tjänster i övriga delar av EU⁵⁹”.

Så det står klart att Lettland anser sitt låga löneläge vara en konkurrensfördel vid handel inom EU som de inte vill förlora.

Om byggsektorn betraktas ur ett effektivitetsperspektiv kommer ökad integration av EU:s inre marknad genom tjänstedirektivets nuvarande utformning att få olika konsekvenser för de berörda agenterna som utgörs av svenska konsumenter, svenska byggföretag och dess anställda samt fackföreningar, de arbetare som utstationeras och de företagen som kontrakterats för att utföra tjänsten. Det kommer troligen att generera handelsalstring för de svenska konsumenterna när dessa nu kan köpa tjänster från andra EU-länder till ett lägre pris än vad de svenska företagen kan erbjuda. Således kan de individer som konsumerar dessa tjänster som nu tillhandahålls till det lägre priset nå en högre indifferenskurva än tidigare. En välfärdsvinst görs eftersom konsumtionsöverskottet blir större då konsumtionen ökar. Samtidigt blir producentöverskottet mindre eftersom de svenska byggföretagen får svårt att konkurrera med utländska och således kommer den svenska produktionen av tjänster att minska. Detta får som följd att den svenska nationalinkomsten sjunker. Att utröna hur stora effekterna blir för byggsektorn är svårt, men det är självklart att de svenska företagen kommer att få problem att konkurrera med företag som betalar de lägre, lettiska lönerna. Värt att nämna i sammanhanget är att byggsektorn förra året

⁵⁹ ”Lettlands hållning i byggtvist kvarstår”, 2005

skapade sysselsättning för cirka 240 000 personer och omsatte år 2002 runt 270 miljarder kronor⁶⁰.

Två hypotetiska men möjliga scenarion skulle kunna inträffa om tjänstedirektivet även i fortsättningen kommer att inbegripa ursprungsprincipen. Det första är att byggsektorn anpassar sin produktion efter rådande villkor och gör den mer konkurrenskraftig genom att bli bättre på att tillhandahålla byggtjänster och öka sin produktivitet eller minskar löneutbetalningarna till sina arbetstagare. Något som kan komma att ske då företagen effektiviserar sin organisation är att omkostnaden för arbetarna minskar och detta skulle kunna ske genom försämrade arbetsvillkor som annars blir kostsamma för företagen om utländska aktörer också kan utföra uppdrag i Sverige. Försämringar i arbetsvillkoren skulle kunna vara mer flexibel arbetstid, längre arbetsvecka och så vidare. I så fall kan lönerna komma att "dumpas" och förhållandet för de anställda att försämrats i ett led att försöka bibehålla produktionen av byggtjänster och konkurrera på samma basis som de utländska företagen.

Det andra och mer förödande alternativet för den svenska byggsektorn är att den inte klarar av att sänka lönerna i den mån som krävs eller är oförmögen att öka sin produktivitet kan få till följd att de företag som inte lyckas anpassa sig och göra de nödvändiga förändringarna tvingas lämna branschen. Den minskade omsättningen och färre antal arbetstillfällen beror på hur många företag som överlever på den tuffare EU-marknaden men helt klart är att konsekvenserna kan bli svåra. Detta i sin tur leder till att tidigare skatteintäkter till svenska staten minskar samtidigt som en mängd byggarbetare blir friställda. För staten blir konsekvenserna således både positiva och negativa: den kan konsumera byggtjänster till ett lägre pris men förlorar samtidigt en viktig inkomstkälla. För byggarbetarna som förlorar sina jobb blir processen antagligen smärtsam, den innebär förlust av inkomst som kan vara speciellt tung för personer som har försörjningsbörda, en tid då en ny inkomstkälla sökes eller en omskolningsprocess för att uppdatera sitt arbetsutbud.

⁶⁰ Nettoomsättning Byggsektorn, SCB

Beroende på storleken av förändringarna i producent- och konsumtionsöverskotten kommer Sveriges totala välfärd att öka, minska eller förbli oförändrad. Det mest troliga är att Sveriges totala välfärd kommer att öka eftersom resursallokeringen kommer att bli mer effektiv. Sedan måste man också ta hänsyn till de fördelningspolitiska konsekvenserna för de inblandade parterna. Bara för att Sveriges totala välfärd har ökat betyder inte det att alla får ta del av denna förbättring. Som tidigare nämnts är det byggnads medlemmar som kommer att göra de största ekonomiska förlusterna. Därför kan man inte ignorera de negativa konsekvenser som följer för byggarbetarna genom att hävda att Sveriges totala välfärd ökat. Därför ter det sig rimligt att de svenska byggarbetarna får en förutbestämd tid på sig att antingen förbättra sin produktivitet eller sänka sina kostnader, något som är en möjlig åtgärd som Sverige kan vidta för att inte en inhemsk industri skall slå ut i enligt med GATT artikel 19⁶¹. Annars kommer vissa delar av den svenska byggsektorn att slå ut.

6.2 Kommer letterna att ta våra jobb? – Den europeiska arbetskraftens mobilitet

Vid en jämförelse mellan USA:s arbetsmarknad och EU:s arbetsmarknad utkristalliseras två skillnader. Den genomsnittlige arbetaren i USA arbetar fler timmar än den genomsnittlige arbetaren i EU. Dessutom är den amerikanska arbetskraften mer rörlig än den europeiska arbetskraften⁶². Flera faktorer har diskuterats som anledningen till varför europeisk arbetskraft är så orörlig, bland annat krånglig byråkrati vid migration över medlemsstaternas gränser och svårigheter att få sin examen erkänd. Men europeiska arbetare uppvisar även låg rörlighet inom sitt ursprungsland trots stora skillnader i arbetslöshetssiffrorna. Förklaringen till den låga rörligheten måste därför till viss del sökas någon annanstans än vid medlemsstaternas nationella gränser.⁶³ En förklaring som förts fram till, den låga förflyttningen av

⁶¹ GATT-avtalet, artikel XIX. Denna artikel säger att om en produktionssektor i ett land hotas att slå ut på grund av oförväntad hög import, får landet skydda denna sektor genom att under den tid det tar att förebygga denna skada stoppa inflödet av produkten.

⁶² Ehrenberg, 1994, s. 74

⁶³ Faini, 1999, s. 229

arbetskraft inom ett europeiskt land, är höga kostnader vid försäljning och köp av hus, det vill säga att transaktionskostnaderna för en flytt inom ett land i Europa är för höga på grund av försäljning av det egna hemmet och köp av ett nytt hem.⁶⁴

Den europeiska arbetskraftens obenägenhet till förflyttning relativt den amerikanska har också föreslagits bero på att EU är ett mindre homogent område än USA i fråga om kultur och språk⁶⁵. Detta innebär större transaktionskostnader för den europeiske arbetaren, vid flytt mellan två av medlemsstaterna, än vad motsvarande flytt skulle ha åsamkat den amerikanske arbetaren. I det sammanhanget kan man fråga sig hur stort hot de lettiska byggarbetarna utgör mot den svenska byggsektorn. I den hetlevrade debatten kring Vaxholmskonflikten har kanske konsekvenserna för Sverige och byggsektorn förstorats upp?

Vid en jämförelse mellan EU-länderna⁶⁶ framgår det dock att europeiska arbetares benägenhet till migration mellan EU:s medlemsstater ökar vid stora skillnader i levnadsstandard mellan länderna. En skillnad som existerar mellan Sverige och Lettland.

Men Vaxholmskonflikten är inte det enda exemplet på den här ”nya” sortens arbetskraftsmigrationsmönster, liknande fall dyker upp då och då i media⁶⁷. Det står klart att tjänstemarknaden i allmänhet står inför omvälvande förändringar. Det bör dock påpekas att media sällan målar upp situationer där svenska arbetare tar jobben från arbetare i något annat EU-land. För att Sverige verkligen ska kunna dra fördel av tjänstedirektivet, och hamna på en högre indifferenskurva, måste även svensk arbetskraft exploateras inom EU.

⁶⁴ Ehrenberg, 1994, s. 74

⁶⁵ Ehrenberg, 1994, s. 74

⁶⁶ Ibid, s. 77-80

⁶⁷ Volvo tillsammans med Verkstadsklubben tecknade avtal om lägsta lön för utländsk arbetskraft sedan det uppdagades att det fanns personer från Slovakien som arbetade för 10 kronor per timme på Volvos Torslandafabrik. *”Volvoavtalet kan få efterföljare”*, 2005

6.3 Badwill - kostnad av att anställa alltför billig arbetskraft från låglöneländer

Att ha ett välkänt och respekterat varumärke som förknippas med positiva värden är väldigt viktigt för ett företag. Att nå denna status kräver investeringar i "brand building" som i dessa dagar kan uppgå till en betydande del av ett företags totala utgifter. Därför är företagen väldigt noga med att se till så just deras varumärke inte får negativa associationer. Detta kan vara en viktig anledning till att Volvo så snabbt tecknade ett kollektivavtal som var specifikt för utländska arbetare, för att så snabbt som möjligt komma undan den dåliga publicitet som upptäckten av slovakiska arbetare som arbetade för 10 kronor i timmen medförde. Att företag inte vill bli sammankopplade med företeelser som kan skada deras rykte kan hålla nere ursprungsprincipens negativa inflytande på den svenska lönenivån. Istället kan en positiv konsekvens bli följden av att företagen väljer att inte betala lägsta möjliga lön, utan de föredrar att ligga en bit över denna. Då innebär detta att den lettiska levnadsstandarden kommer att öka snabbare samtidigt och de svenska byggarbetarnas ekonomiska situation blir inte lika grav. Alltså innebär det att företagen i sin iver att undvika badwill kan komma att betala ut en mer skälig ersättning till sin arbetskraft än vad många tror blir fallet om tjänstedirektivet grundas på ursprungsprincipen.

7. Slutsats: ursprungs- eller destinationsprincipen?

Den ökade integrationen inom EU suddar gradvis ut gränserna mellan medlemsländerna. Processen går sakta men säkert framåt och den är inte smärtfri. Nu har turen kommit till Europas tjänstesektor. I sitt förslag till tjänstedirektiv har EU-kommissionen valt att utgå från ursprungsprincipen. Problemen med denna princip har bland annat uppmärksammats av LO:s avtalssekreterare Erland Olauson, som menar att:

”Det blir ju inte gemensamma EU-regler, det blir tvärtom.”

Å andra sidan skulle inte destinationsprincipen heller innebära lika, gemensamma EU-regler för alla, utan bestämmelserna på tjänstemarknaden skulle då variera från land till land.

Men även om det kan verka lockande, ur ett rättviseperspektiv, med lika regler för alla behöver inte detta vara det ekonomiskt mest effektiva. Tvärtom, enligt flera modeller är det just i skillnader mellan länder som ekonomiska vinster uppstår genom handel. Förutsättningarna för att ta tillvara på skillnaderna mellan länderna måste därför vara goda.

För att fånga så stora integrationsvinster som möjligt är det viktigt att välja den princip som har störst potential att ta tillvara på ländernas skillnader.

Destinationsprincipen är den princip som kommer att innebära minst omvälvande förändringar i medlemsstaternas tjänstesektorer. Den kommer dock att innebära mer handel mellan länderna än i situationen utan tjänstedirektiv, då vi befinner oss i autarkisituationen, men lyckas inte fullt ut ta tillvara den fulla handelskapaciteten på den inre marknaden. Detta eftersom den kan anses vara något försiktigare än ursprungsprincipen när det gäller att konkurrensutsätta den svenska marknaden, samtidigt som Lettlands komparativa fördel av en lägre lönenivå försvinner. På samma gång utgör destinationsprincipen ett handelshinder för Lettland då de lettiska tjänsteföretagen får svårare att leva upp till de svenska arbetsvillkoren på

grund av att de har en mindre kapitalstock per arbetare. Omvänt gäller inte detsamma, de svenska tjänsteföretagen hindras inte av destinationsprincipen i sin handel med Lettland.

Ursprungsprincipen lyckas bättre med att ta tillvara den inre marknadens outnyttjade potential i det att den till fullo exploaterar alla olikheter mellan medlemsstaterna, och därmed alstras mer handel mellan länderna. Detta innebär lägre priser och ökad konsumtion för EU:s medborgare och, i förlängningen, ökad sysselsättning. Förvisso innebär ursprungsprincipen en sänkning av lönenivån för byggarbetarna i Sverige samt, under en övergångsperiod, ökad strukturell arbetslöshet på grund av inlåst arbetskraft beroende på kunskapsbrist och långa kontrakt. På sikt innebär ursprungsprincipen alltså att både Lettland och Sverige når en högre indifferenskurva än innan tjänstedirektivet infördes, även om Sverige drabbas av vissa initiala kostnader i form av ökad arbetslöshet. Detta är dock en liten kostnad som de rikare EU-länderna måste bära för att den aggregerade välfärden inom unionen på sikt ska öka.

Sammanfattningsvis menar vi alltså att ursprungsprincipen är bäst lämpad att ta tillvara på medlemsstaternas skillnader och omvandla dessa till ökad välfärd för EU.

8. Förslag på vidare granskning

Om man är intresserad av EU:s ekonomiska integration och tjänstemarknad ser vi ett behov av att vidare analysera de skattepolitiska effekterna av tjänstedirektivet. Allteftersom tjänstemarknaden liberaliseras kommer företagen att börja ta allt större hänsyn till de olika medlemsstaternas skattesystem. Det skulle vara intressant att utreda de ekonomiska effekterna för Sverige av den situationen, eftersom Sverige ofta antas vara ett högskatteland.

Tjänstedirektivet öppnar upp för förändringar inom bemanningsbranschen, och en situation där bemanningsföretagen bjuder under varandra är inte otänkbar. Det skulle vara intressant att fördjupa sig ytterligare i tjänstedirektivets konsekvenser för bemanningsbranschen och dess anställda.

Litteraturförteckning

Artiklar

Andersson, Bosse

"HD tar inte upp Vaxholmskonflikten"

Dagens Nyheter, 25 maj, 2005

Andersson, Bosse

"Avtalskonflikt öppnar möjligheter för Manpower"

Dagens Nyheter, 14 december, 2004

Andersson, Vilhelm

"Allmänt om mervärdesskatt"

Skatteverkets skrift, mars 2004

<http://skatteverket.se/rattsinfo/handledning/momshandledning/04/kap03.pdf>, besökt den 26 maj 2005

Batra, Raveendra N., Seth, Avinash C.

Unemployment, Tariffs and the Theory of International Trade

Journal of International Economics 7 1977 s. 295-306

North-Holland Publishing Company

Berg, Per-Lennart

"Rätt att ta Vaxholmstvisten till EG-domstolen"

Svenskt Näringslivs webbportal, 29 april, 2005

www.svensktnaringsliv.se, besökt den 14 maj 2005

Bolling, Anders

"Lettland tar arbetstvist till EU-kommissionen"

Dagens Nyheter, 7 december, 2004

Bolling, Anders

"Byggnads byter taktik mot letterna"

Dagens Nyheter, 9 december, 2004

Bolling, Anders

"Ordstrid om lettiska byggjobbare"

Dagens Nyheter, 17 december, 2004

Henrik Brors

"Analys: Osäkert om facken har rätten på sin sida"

Dagens Nyheter, 2 december, 2004

Carleson, Agneta

"LO och TCO överens om ett förslag till ändringar av nytt tjänstedirektiv"

LO:s webbportal, 27 april, 2005

<http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/7B686156E4D818A0C1256F6E0022D4B7>,

besökt 18 maj, 2005

Faini, Riccardo

"European Migrants: an Endangered Species?"

Ur Baldwin, Richard E. et al

"Market Integration, Regionalism and the Global Economy"

Cambridge University Press 1999

Franke, Peter

"Tjänstedirektivet – En studie av direktivets förenlighet med EG-rätten samt effekterna för den svenska modellen"

Lunds Universitet, Examensarbete 20 poäng, 2005

Gitterman, Daniel P.

"A Race to the Bottom, a Race to the Top or the March to a Minimum Floor? Economic Integration and Labor Standards in Comparative Perspective"

University of North Carolina at Chapel Hill 2002

Jacobsson, Cecilia

"Svenskt Näringsliv ger letter stöd"

Dagens Nyheter, 13 maj, 2005

Kastberg Nilsen, Claus med flera,

Economic Assessment of the Barriers to the Internal Market for Services

Copenhagen Economics, 2005

Lindholm, Stephen

"Nytt förslag till ändrat tjänstedirektiv"

Kommunalarbetaren, 21 april, 2005

Rönngren, Bo

"Utstationeringsdirektivet – Vaxholmsfallet i Sverige"

LO:s webbplats, 4 februari, 2005,

[http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/A523E7625B7ECFD4C1256FB70032E3C2/\\$file/Vaxholmfallet-svenska.pdf](http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/A523E7625B7ECFD4C1256FB70032E3C2/$file/Vaxholmfallet-svenska.pdf), besökt 22 maj, 2005

Selnes, Anders

"Moderaterna: Regeringen hotar Sveriges framtida levnadsstandard"

Europaportalen, 10 februari, 2005,

<http://www.europaportalen.se/action/php/mainlist.php?newsID=7303&page=5001&more=1>,
besökt den 24 maj 2005

Schuman, Robert

"EU och dess samarbetsområden"

Webbportal, <http://web.comhem.se/~u13115096/EU/index.html>, besökt 17 maj, 2005

Tilly, Hans, med flera

"Europas löntagare måste hålla samman"

Svenska Dagbladet, 4 december, 2004

Torstensson, Gösta

"Tyskland och Frankrike fick som de ville på EU-toppmötet"

Folkrörelsen Nej till EU:s webbplats, 2005

http://www.nejtill.eu.se/kef/kef95/fick_som_de_ville.htm, besökt den 26 maj 2005

Wilson, John Douglas

"Capital mobility and environmental standards: is there a theoretical basis for a race to the bottom?"

Ur Bhagwati och Hudec

"Fair Trade and Harmonization", vol. 1

MIT Press, Cambridge, 1996

Artiklar utan författare angiven, sorterade efter titel

"Aggressivt Byggnads blockerar den fria rörligheten inom EU"

Svenskt Näringslivs webbplats, 14 december, 2004

www.svensktnaringsliv.se, besökt den 14 maj 2005

"Europafacket stödjer LO om Vaxholm"

LO:s webbplats, 27 april, 2005

<http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/CC6B390106EA649FC1256FB3004399CD>,
besökt den 15 maj 2005

"Handelspolitiskt ABC"

Kommerskollegiums webbportal,

<http://www.kommers.se/lexicon.asp?node=24&letter=d>, besökt den 26 maj 2005

"Konfliktreglerna måste ses över"

Svenskt Näringslivs webbportal, 23 december, 2004

www.svensktnaringsliv.se, besökt den 14 maj 2005

"Lettlands hållning i byggtvist kvarstår"

Dagens Nyheter, 31 mars, 2005

"Minimilöner ingen lösning"

Dagens Industris webbportal, 2 februari, 2005, www.di.se, besökt 18 maj, 2005

"Race to the bottom"

American Friends Service Committees webportal

<http://www.afsc.org/trade-matters/issues/worker-rights.htm>, besökt 13 maj 2005

"Regeringen ingriper inte i lettisk byggkonflikt"

Dagens Industris webbportal, 7 december, 2004, www.di.se/nyheter, besökt den 17 maj 2005

Svenska Byggarbetsareförbundets webbportal

<http://www.byggnads.se/byggnads/281,214.cs>, besökt 12 maj, 2005

"Tjänstehandel över EU:s gränser ger oss möjligheter att växa"

Svenskt Näringslivs webbportal, 26 november, 2004

www.svensktnaringsliv.se, besökt den 14 maj 2005

"Volvoavtalet kan få efterföljare"

Dagens Nyheter, 30 april, 2005

Böcker

Ehrenberg, Ronald G.

"Labor Markets and Integrating National Economies"

The Brookings Institution, Washington, D.C. 1994

Findlay, Jonung och Lundahl,

"Bertil Ohlin – A Centennial Celebration"

MIT Press, Cambridge, 2002

Hansson, Göte
"Social Clauses and International Trade"
S:t Martins Press, New York 1983

Markusen, Melvin, Kaempfer, Maskus
"International Trade, Theory and Evidence"
McGraw-Hill 1995

Rosen, Harvey S.
"Public Finance"
McGraw-Hill 2002

Södersten, Bo
"Internationell ekonomi"
Rabén & Sjögren, Stockholm 1978

Thurén, Torsten
"Vetenskapsteori för nybörjare"
Liber, Malmö 1991

EU-dokumentation och dylikt

"Ett bättre liv – Det här betyder EU:s inre marknad för dig"
Europa på väg, augusti 2002,
<http://europa.eu.int/comm/publications/booklets/move/35/sv.pdf>, besökt den 19 maj 2005

GATT-avtalet, artikel XIX

The General Agreements on Tariffs and Trade:s webbportal,
http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_02_e.htm

Ordförandeskapets slutsatser
Europeiska rådet i Lissabon, 24/3 2000

Romfördraget, "Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen"
http://europa.eu.int/abc/obj/treaties/sv/svtr6b.htm#Article_3

Tjänstedirektivet

Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om tjänster på den inre marknaden, KOM
(2004) 2 slutlig av den 13 januari 2004

Utstationeringsdirektivet

Europaparlamentets och rådets direktiv 96/71/EG, den 16 december 1996 om utstationering av arbetstagare i samband med tillhandahållande av tjänster

"Översikt över EU:s verksamhetsområden: Inre marknaden"

EU:s webbportal, http://www.eu.int/pol/singl/overview_sv.htm, besökt den 20 maj 2005

Statistisk information

Statistiska centralbyråns webbportal, www.scb.se

- Sysselsättning inom Byggsektorn, 1999-2005
http://www.scb.se/templates/tableOrChart_23294.asp, besökt den 18 maj 2005
- Nettoomsättning Byggsektorn, SNI92, 2002,
<http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/SaveShow.asp>, besökt den 18 maj 1920

Abstract

The Vaxholm conflict was initiated when the Swedish Trade Union for Construction Workers shut down a construction site in order to prevent a Latvian construction company to build a school after the two parties had failed to agree upon a collective agreement in compliance with Swedish regulations. An emotional public debate followed that resulted in a discussion of the proposal for the Services Directive of the EU, based upon the country-of-origin principle.

In this thesis we will analyze whether the country-of-origin principle or the country-of-destination principle is best suited to capture the gains-of-trade that the common market hoards and improve welfare within the EU.

We conclude that the country-of-origin principle is the more apt of the two, though it leads to some short-run costs such as structural unemployment. But these will be more than outweighed by the gains in aggregate welfare for the EU in the long run.

Keywords: EUROPEAN UNION, COUNTRY-OF-DESTINATION PRINCIPLE, COUNTRY-OF-ORIGIN PRINCIPLE, SERVICES DIRECTIVE, And THE VAXHOLM CONFLICT.